

Sympatetická magie

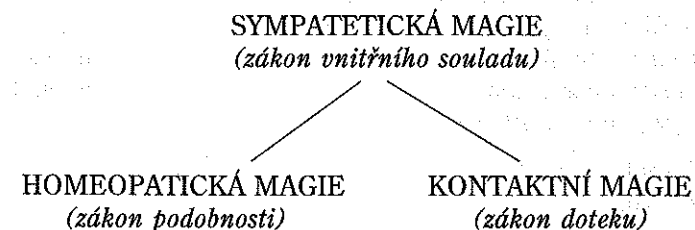
1. Principy magie

Budeme-li analyzovat principy myšlení, na němž je založena magie, pravděpodobně zjistíme, že jsou v podstatě dva: za prvé, že podobné vytváří podobné čili že se výsledek podobá své příčině; a za druhé, že věci, které byly jednou ve vzájemném styku, působí na sebe navzájem na dálku i poté, co byl fyzický styk přerušen. První princip bychom mohli nazvat zákonem podobnosti, druhý zákonem styku nebo doteku. Z prvního principu, to je ze zákona podobnosti, kouzelník vyvozuje, že může dosáhnout žádoucího výsledku jeho pouhým napodobením; z druhého vyvozuje, že cokoli učiní s nějakým hmotným předmětem, postihne i osobu, s níž byl tento předmět jednou ve styku, ať už byl částí jejího těla nebo ne. Kouzla založená na zákonu podobnosti můžeme nazvat homeopatickou nebo imitativní magií. Kouzlům založeným na zákonu styku nebo doteku budeme říkat kontaktní magie. Termínu homeopatická magie pro označení prvního z těchto odvětví je asi třeba dát přednost, protože alternativní pojem imitativní nebo mimetická naznačuje, jestliže přímo neznámá, že je na ní účasten vědomý činitel, který imituje, čímž je pole magie vymezeno příliš úzce. Kouzelník totiž věří, že tytéž principy, jichž užívá v praxi svého umění, řídí pochody i v neživé přírodě; jinými slovy, kouzelník mlčky předpokládá, že zákony podobnosti a doteku mají univerzální platnost a nejsou omezeny na lidské působení. Magie je zkrátka falešným systémem přírodní zákonitosti stejně jako klamným návodem k jednání; je nepravou vědou stejně jako neplodným uměním. Posuzujeme-li ji jako systém přírodní zákonitosti, to je jako výklad pravidel, která určují následnost dějů ve světě, může být nazvána teoretickou magií; posuzujeme-li ji jako souhrn návodů, jimiž se řídí lidské bytosti, aby dosáhly svého cíle, může být nazvána praktickou magií. Přitom je třeba si uvědomit, že primitivní kouzelník zná magii jen z její praktické stránky; neanalyzuje myšlenkový postup, na němž jsou jeho praktiky založeny, nikdy neuvažuje o abstraktních principech, jimiž je jeho jednání motivováno. Pro něho, jako pro velkou většinu lidí, je logika něčím, co mlčky předpokládá, ale vědomě neformuluje; uvažuje stejným způsobem, jako tráví potravu, v naprosté neznalosti intelektuálních a fyziologických postupů, které jsou podstatné jak pro jeden, tak pro druhý pochod. Pro něho je zkrátka magie vždycky uměním, nikdy vědou; už sám pojem vědy je cizí jeho nevypělému myšlení. Je na filozofovi badateli, aby vyzkoumal myšlenkový sled, na němž jsou založeny kouzelníkovy praktiky; aby rozpletl těch několik jednoduchých nití, z nichž se skládá zamotané klubko, oprostil abstraktní principy od jejich konkrétní aplikace; zkrátka rozeznal za nepravým uměním falešnou vědu.

Je-li moje analýza kouzelníkovy logiky správná, pak její dva velké principy jsou prostě jen dvěma různými nesprávnými aplikacemi sdružování představ. Homeopatická magie je založena na asociaci představ v důsledku podobnosti; kontaktní magie je založena na asociaci představ v důsledku dotyku. Homeopatická magie se do-

pouští chyby v předpokladu, že věci, které se navzájem podobají, jsou stejné; kontaktní magie se dopouští chyby předpokladem, že věci, jež byly jednou ve vzájemném styku, zůstávají v něm vždy. V praxi se však tato dvě odvětví často kombinují; anebo přesněji řečeno, zatímco homeopatická čili imitativní magie může být praktikována sama o sobě, u kontaktní magie všeobecně nacházíme spojitost s uplatněním homeopatického čili imitativního principu. Vyjádříme-li se takto všeobecně, může být poněkud obtížné tyto dva jevy pochopit, ale jakmile je osvětlíme na zvláštních příkladech, budou hned srozumitelné. Oba myšlenkové postupy jsou ve skutečnosti velice prosté a elementární. Stěžl tomu může být jinak, poněvadž v konkrétní podobě, ač jistě ne v abstraktní, jsou běžné nejen nekultivovanému intelektu divochů, ale i nevzdělaným a nedovtipným lidem kdekoli na světě. Obě větve magie, homeopatickou i kontaktní, můžeme příhodně zařadit pod obecný název sympatetická magie, protože obě vycházejí z předpokladu, že věci na sebe navzájem na dálku působí na základě skrytého vnitřního souladu, že podnět od jedné věci k druhé prochází něčím, co si snad můžeme představit jako jakýsi neviditelný éter, ne podobný tomu, který moderní věda předpokládá pro přesně obdobný účel, totiž aby vysvětlila, jak mohou věci na sebe navzájem fyzicky působit ve zdánlivě prázdném prostoru.

Bylo by snad vhodné přehledně uspořádat jednotlivá odvětví magie podle zákonů myšlení, na nichž jsou založena:



Osvětlíme si nyní tato dvě velká odvětví sympatetické magie na příkladech. Začnu magií homeopatickou.

2. Homeopatická neboli imitativní magie

Snad nejznámější aplikací principu, že podobné vytváří podobné, je pokus, který dělali lidé mnoha národů v různých dobách, pokus zranit nebo zničit nepřítele tím, že se zraní či zničí jeho zpodobnění; věřili, že tak, jak utrpí zpodobnění, utrpí i člověk, a jestliže zpodobnění zanikne, člověk zemře. Z mnoha příkladů jich uvedme alespoň pár, abychom prokázali jak značné rozšíření této praktiky ve světě, tak i její pozoruhodnou životnost v průběhu staletí. Už před tisíciletími ji znali čarodějové ve staré Indii, v Babylónu a v Egyptě; stejně jako v Řecku a v Římě; a dnes se k ní stále ještě uchylují úskoční a zlovolní primitivové v Austrálii, Africe a ve Skotsku. Severoameričtí Indiáni prý věří, že vládčí-li figuru nějaké osoby v písku, popelu či hlíně, anebo označí-li kterýkoliv předmět za tělo této osoby a píchají do něho zášpičatělými holemi či je jinak zraňují, působí odpovídající zranění osobě, kterou předmět představuje. Když například Indián kmene Odžibwejů chce někomu způsobit zlo, vyřeže do dřeva drobnou podobu svého nepřítele a pak figurce zarazí jehlu

do hlavy nebo do srdce anebo do ní vstřelí šíp, přesvědčen, že jakmile jehla nebo šíp vnikne do figurky, pocítí jeho nepřítel ve stejném okamžiku ostrou bolest v odpovídající části svého těla; když však chce tuto osobu zabít, loutku spálí nebo pohrbí, pronášeje přitom určitá magická slova. Peruánští Indiáni modelovali figurky z tuku smíšeného se zrním do podoby osob, které neměli rádi nebo kterých se báli, a takový portrét pak spálili na cestě, po níž měla vyhlédnutá oběť projít. Tuto praktiku nazývali upalováním její duše.

Podobné povahy je jedno malajské kouzlo, které zní: Vezmi ostříhané nehty, vlasy, obočí, chrchle aj. po vyhlédnutí oběti, tak aby byla zastoupena každá část jejího těla, a uhněť je s voskem z opuštěného včelího plástu do její podoby. Drž figurku nad lampou po sedm nocí, pomalu ji opaluj a říkej:

To, co upaluji, není vosk,
upaluji játra, srdce a slezinu toho a toho.

Sedmou noc nakonec figurku spal a tvá oběť zemře. V tomto kouzlu se zjevně spojují principy homeopatické a kontaktní magie; figura, která představuje nepřítel, je přece vyrobena z předmětů, které s ní byly kdysi ve styku, totiž z jeho nehtů, vlasů a chrchlů. Jiné malajské kouzlo, které se ještě více podobá praktice Odžibwejů, spočívá v tom, že se z vosku prázdného včelího plástu zhotoví asi jednu stopu dlouhé tělo; pak se bodá do oka figury, a nepřítel oslepne; bodá se do břicha, a on pocítí nevolnost; bodá se do hlavy, a začne ho bolet hlava; bodá se do prsou, a onemocní na prsa. Chceš-li jej rovnou zabít, probodni figuru od hlavy k patě; pak ji zahal do rubáše jako mrtvolu; pomodli se nad ní, jako kdyby ses modlil nad mrtvým; pak ji pohrbí doprostřed cesty, tam, kde ji tvá oběť jistě překročí. Aby na tobě snad neulpěla jeho krev, musíš odřfkávat:

Nepohrbívám ho já,
pohrbívá ho Gabriel.

Tak bude vina za vraždu vložena na bedra archanděla Gabriela, který ji unese mnohem snáze než ty.¹

Jestliže se homeopatické čili imitativní magie, která si pomáhá zpodobeninami, všeobecně používá se zlovolným úmyslem odstraňovat ze světa nepříjemné lidi, slouží někdy také, byť i méně často, dobrému záměru, totiž pomáhat jiným na svět. Jinými slovy, užívalo se jí k usnadnění porodu a k zajištění potomstva neplodným ženám. Tak u Bataků na Sumatře, když se chce neplodná žena stát matkou, udělá ze dřeva figurku dítěte a chová ji na klíně ve víře, že to povede ke splnění jejího přání. Když na Babarském souostroví chce mít nějaká žena dítě, pozve si muže, který je otcem velké rodiny, aby se za ni modlil k Upulerovi, duchu slunce. Z červené bavlny se zhotoví loutka, kterou žena obejmě, jako by ji chtěla kojit. Otec mnoha dětí pak vezme kuře, drží je za nohy u ženiny hlavy a říká: „Ó Upulero, vezmi si toto kuře; dej, ať spadne, ať sestoupí dítě, snažně tě prosím a žádám, ať dítě spadne a sestoupí do mých rukou, na můj klín.“ Pak se ptá ženy: „Přišlo dítě?“ A ona odpovídá: „Ano, už saje.“ Potom muž podrží kuře na hlavě manželově a mumlá nějakou formuli. Nakonec je pták zabít a položen s trochou betelu na domácí obětiště. Když

¹ W. W. Skeat, Malay Magic. Londýn 1900. Str. 570-572.

je obřad u konce, rozkřikne se po vesnici, že žena porodila, přicházejí její přátelé a blahopřejí jí. Předstírání, že se narodilo dítě, je čistě magický obřad, který má napodobováním zajistit, aby se doopravdy narodilo dítě; účastníci se však zároveň snaží zvýšit účinnost obřadu modlitbou a obětí. Jinak řečeno, magie tu splývá s náboženstvím a je jím posilována.

Když má žena u některých dajackých kmenů na Borneu těžký porod, je povolán čaroděj, aby se pokusil porod racionálně usnadnit manipulací tělem trpitelky. Mezitím se druhý čaroděj, který se nachází mimo místnost, snaží dosáhnout téhož cíle prostředky, jež můžeme považovat za zcela iracionální. Předstírá, že on je vlastně onou rodičkou; velký kámen, připoutaný k jeho břichu látkou obtočenou kolem těla, představuje dítě v lůně, a podle údajů, které na něho volají jeho kolegové ze skutečné scény děje, pohybuje imitovaným dítětem po svém těle a napodobuje přesně pohyby skutečného dítěte, dokud se kojeneček nenarodí.

A stejná zásada předstírání, které mají tak rády děti, přivedla jiné národy na myšlenku užít nápodobu porodu jako formu adopce, a dokonce jako způsob navrácení člověka, který byl omylem považován za mrtvého, do života. Jestliže někdo předstírá, že určitého chlapce nebo dokonce velkého vousatého muže, který nemá ve svých žilách ani kapku jeho krve, sám porodil, pak je ze zorného úhlu primitivního zákona a filozofie onen chlapec nebo muž skutečně po všech stránkách jeho synem. Tak Diodóros říká, že když Zeus přesvědčil svou žárlivou manželku Héru, aby adoptovala Héraklea, bohyně si lehla na lože, přivinula si hřmotného hrdinu na prsa, prostrčila jej pod svým šatem a nechala jej padnout na zem, napodobujíc skutečný porod; historik dodává, že ještě v jeho době se stejným způsobem praktikovala adopce dětí u barbarů. Dodnes se ho prý ještě užívá v Bulharsku a u bosenských Turků. Žena vezme chlapce, kterého chce adoptovat, a prostrčí jej svým oděvem. Chlapec je pak provždy považován za jejího skutečného syna a dědí všechny majetek svých adoptivních rodičů. Když u Berawanů ze Sarawaku chce nějaká žena adoptovat dospělého muže nebo ženu, pozve mnoho lidí na hostinu. Adoptující matka sedí na vyvýšeném a přikrytém sedadle tak, aby ji všichni viděli, a adoptovaná osoba jí proleze zezadu mezi nohama. Jakmile se adoptovaný objeví před ní, je potřen sladce vonícími květy arekové palmy a přivázan k ženě. Potom adoptivní matka a adoptovaný syn nebo dcera, svázání dohromady, dojdou kolébavým krokem přede všemi diváky na konec domu a zpět. Pouto vytvořené mezi oběma názorným napodobením porodu je velmi silné; ublíží-li někdo adoptivnímu dítěti, je to považované za mnohem hanebnější čin, než jde-li o vlastní dítě. Ve starém Řecku byl každý muž, kterého omylem pokládali za mrtvého a za něhož se v jeho nepřítomnosti sloužily pohřební obřady, považován pro společnost za mrtvého, dokud neprošel novým formálním narozením. Byl protažen ženským klínem, pak umyt, zabalen do plenek a podán chůvě. Teprve po pečlivém provedení tohoto obřadu se mohl zase volně pohybovat mezi ostatními lidmi. Ve staré Indii za podobných okolností musel muž, který byl omylem považován za mrtvého, strávit první noc po návratu ve vědru naplněném směsí tuku a vody; seděl tam se zatátymi pěstmi a bez hlesu jako dítě v lůně matčině, zatímco se nad ním konaly všechny posvátné obřady, které se obvykle prováděly nad těhotnou ženou. Následujícího jitra vylezl z vědra a znovu prošel všemi ostatními obřady, jichž se už jednou v životě, od nejranějšího

mládí, účastnil; zejména byl oddán s nějakou ženou anebo se s patričnou vážností oženil se svou původní manželkou.

Jiným způsobem blahodárného uplatnění homeopatické magie je léčení nebo předcházení nemoci. Staří Indové léčili žloutenku pomocí složitého obřadu, založeného na homeopatické magii. Jeho hlavním cílem bylo přenést žlutou barvu na žlutá zvířata a žluté věci, jako například na slunce, jemuž vlastně tato barva patří, a pro pacienta obstarat zdravou červenou barvu z živého silného zdroje, totiž z červeného býka. S tímto záměrem pronášel kněz takovéto zařikání: „Nechť vzhůru ke slunci odejde tvé soužení a tvá žloutenka, halíme tě do barvy červeného býka! Halíme tě do červených barev, abys dlouho s nimi žil. Nechť tato osoba odtud odejde bez úhony a zbaví se žluté barvy! Krávy, jejichž božstvem je Róhini, ty, které jsou nadto samy červené (róhini) – do všech jejich tvarů a do všech jejich sil tě halíme. Na papoušky a na drozda vkládáme tvou žloutenku, i na žlutého konipáska vkládáme tvou žloutenku.“ Zatímco kněz pronášel tato slova, dával zežloutlému pacientovi srkat vodu smíšenou s chlupy červeného býka, aby do něho vliil růžový nádech zdraví; lil vodu na hřbet zvířete a dával jí pít nemocnému. Posadil jej na kůži červeného býka a kus této kůže na něj přivázal. Aby z jeho barvy úplně odstranil žlutý nádech, postupoval dále takto: nejdříve jej potřel od hlavy k patě žlutou kaší z kurkumy, posadil ho na lůžko a žlutým provázekem přivázal k noze lůžka tři žluté ptáky, totiž papouška, drozda a žlutého konipáska; potom poléval pacienta vodou a smýval z něho na ptáky žlutou kaši a s ní bezpochyby i žloutenku. A aby nakonec dodal jeho pleť svěžesti, vzal několik chlupů z červeného býka, zabalil je do zlatého listu a přilepil je pacientovi na kůži.¹ Ve starověku se lidé domnívali, že když se člověk trpící žloutenkou upřeně zadívá na kolihu a pták upře své oči na něj, je z nemoci vyléčen. „Taková je povaha,“ říká Plútarchos, „a takové je založení tohoto tvora, že vytahuje a přejímá nemoc, vytékající očima jako proud.“² Pěstitelé ptáků si byli tak dobře vědomi, jakou má cenu taková kolíha, že když měli nějakou na prodej, pečlivě ji přikrývali, aby se na ni nějaký nemocný člověk náhodou nepodíval a nevyléčil svou žloutenku zadarmo. Léčebná schopnost tohoto ptáka není dána jeho barvou, ale spočívá v jeho velkém zlatém oku, které odnímalo žloutenku. Plinius vypráví o jiném, anebo snad o stejném ptáku, kterého Řekové pojmenovali výrazem pro žloutenku, neboť když prý jej spatřil člověk nemocný žloutenkou, nemoc jej opustila a ptáka zabila. Zmiňuje se také o kameni, o němž se věřilo, že léčí žloutenku, protože svou barvou připomínal kůži nemocného.

Jednou z velkých předností homeopatické magie je to, že umožňuje, aby se léčebná procedura prováděla na osobě lékaře místo na těle jeho oběti, která je tak zproštěna všech nesnází a nepříjemností a může pozorovat svého léčitele, jak se před ní svíjí v mukách. Tak například rolníci v Perche ve Francii podléhají představě, že dlouhý záchvat zvracení je způsoben tím, že se pacientům žaludek „vyhákl“, jak tomu říkají, a proto padá dolů. Proto se povolává léčitel, aby vrátil orgán na jeho správné místo. Když vyslechne, jaké má pacient příznaky, začne se hned sám strašlivě svíjet, aby „vyhákl“ vlastní žaludek. Když se mu to podaří, opět jej v nových

¹ M. Bloomfield, Hymns of the Atharva-Veda. Oxford 1897. Str. 7 ad.; W. Caland, Altindisches Zauberritual. Amsterdam 1900. Str. 75 ad.

² Plutarchus, Quaest. conviv. V, 7; 2; 8 ad.

křečích a šklebech „zahákne“, přičemž pacient pocítí odpovídající úlevu. Poplatek činí pět franků. Podobně si počíná dajacký medicínman povoláný k nemocnému; začne tím, že si lehne a předstírá, že je mrtev. S jeho tělem se nakládá jako s mrtvolou, zabalí se do rohoží, vynese se z domu a uloží na zem. Asi za hodinu jej jiní medicínmani rozváží a přivedou k životu; předpokládá se, že jakmile přijde k sobě, je nemocná osoba rovněž uzdravena. Marcellus z Bordeaux, dvorní lékař Theodosia I., ve svém podivném díle o medicíně předpisuje léčbu nádoru založenou na principu homeopatické magie. Dělá se to takto: vezmi kořen sporýše, přeřízni jej, jeden konec zavěs pacientovi kolem krku a druhý nad dýmající oheň. Jak kořen usychá v kouři, tak bude usychat také nádor a zmizí. Kdyby potom snad pacient projevil vůči laskavému lékaři nevďek, zkušený praktik se velice snadno pomstí tím, že hodí rozrazil do vody. Jak kořen znovu nasaje vlhkost, nádor se obnoví. Týž učenec vám doporučuje v případě, že máte trápení s uhry, abyste vyhlíželi padající hvězdu a pak ihned, dokud ještě hvězda padá z oblohy, třeli uhry kusem látky nebo čímkoli, co vám přijde do ruky. Právě tak jako hvězda padá z oblohy, budou padat uhry z vašeho těla; jenom musíte dávat pozor, abyste je netřeli holou rukou, protože by se uhry na ni přenesly.¹

Homeopatická, a sympatetická magie vůbec, hraje dále velkou roli při všech opatřeních, která činí primitivní lovec nebo rybář, aby si zajistil dostatek potravy. Podle zásady, že podobné vytváří podobné, podniká záměrně se svými druhy mnoho věcí, aby napodobil výsledek, jehož chce dosáhnout; a na druhé straně se mnoha věcem úzkostlivě vyhýbá, protože mají více nebo méně smyšlenou podobnost k jiným, které by ve skutečnosti byly neblahé.

Nikde v praxi se teorie sympatetické magie neuplatňuje systematictěji než při zajišťování potravy v suchých končinách střední Austrálie. Kmeny se tu dělí na mnoho totemových klanů a povinností každého z nich je rozmnožovat magickými obřady svůj totem ve prospěch celého společenství. Většina totemů jsou požitelná zvířata a rostliny a obecný výsledek, jehož má být dosaženo těmito obřady, je zajištění kmene potravou a jinými potřebami. Obřady často spočívají v napodobení výsledku, jehož lidé touží dosáhnout; jinými slovy, jejich magie je homeopatická neboli imitativní. Tak u kmene Warramunga se snaží náčelník totemové skupiny bílého kakadu rozmnožit bílé kakadu tím, že drží figuru tohoto ptáka a napodobuje jeho nepříjemný hlas. Muži kmene Aranda z totemové skupiny červa wičetty pořádají obřady za rozmnožení tohoto červa, který slouží jiným příslušníkům kmene za potravu. Jedním z obřadů je pantomima, předvádějící dospělý hmyz při vylézání z kukly. Z větví upletou dlouhou úzkou konstrukci, která napodobuje kuklu tohoto červa. V této konstrukci sedí jistý počet mužů, pro něž je červ totemem, a zpívají o tom, jak prochází různými vývojovými stadii. Pak se šourají v podřepu ven a přitom zpívají o hmyzu, který vylézá z kukly. Všichni věří, že to přispívá k množení těchto červů. Anebo zase muži z totemové skupiny ptáka emu, který je důležitou součástí potravy, malují na zem posvátný obraz svého totemu, zvláště ty části ptáka, které jedí nejraději, totiž tuk a vejce, v naději, že tak napomohou jeho rozmnožení. Mužové sedí kolem této kresby a zpívají. Potom s účesem upraveným tak, aby připo-

¹ Marcellus, De medicamentis XV, 82 a XXXIV, 100.

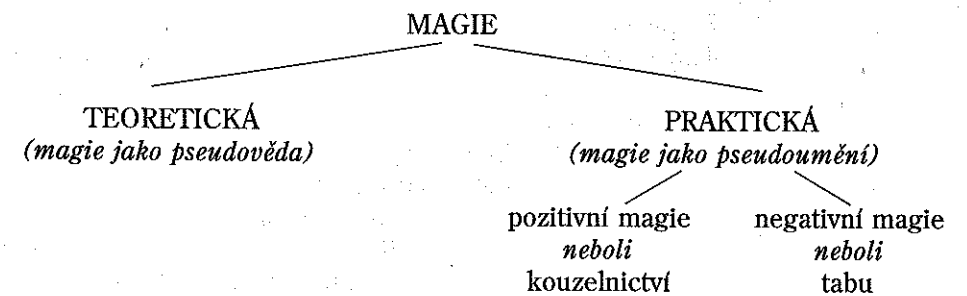
mínal dlouhý krk a malou hlavu emu, předvádějí ptáka, jak stojí a bezcílně se rozhlíží na všechny strany.

Indiáni Britské Kolumbie žijí většinou z ryb, kterých je v jejich moři a řekách hojnost. Když ryby v příslušném období netáhnou a Indiáni mají hlad, čaroděj kmene Nutka zhotoví figuru plovoucí ryby a pustí ji do vody v tom směru, odkud se ryby obvykle objevují. Tento obřad, provázený modlitbou k rybám, aby připluly, má okamžitý výsledek. Ostrované z Torresovy úžiny užívají modelů dugongů a želv, aby je očarovali a mohli je zahubit. Toradjové ze středního Celebesu věří, že věci stejného druhu se navzájem přitahují pomocí ducha, který v nich sídlí, nebo životního éteru. Proto ve svých domech rozvěšují čelisti gazel a divokých vepřů, aby duchové, kteří tyto kosti oživují, přivedli živé tvory téhož druhu lovci do cesty. Když na ostrově Nias spadne divoký vepř do jámy, která na něj byla nastražena, zvíře se vytáhne a hřbet se mu tře devíti spadlými listy v naději, že dalších devět divokých vepřů spadne do jámy právě tak, jako oněch devět listů spadlo ze stromu. Když se rybář na východoindických ostrovech Saparoea, Haroekoe či Noessa Laut chystá umístit v moři past na ryby, vyhlédne si strom, jehož plody značně naklovali ptáci. Z takového stromu uřízne silnou větev a udělá z ní hlavní sloupek pasti, protože věří, že tak jako strom přivábil ke svým plodům mnoho ptáků, větev uříznutá z tohoto stromu přivábí do pasti mnoho ryb.

Západní kmene na Britské Nové Guineji užívají amuletů, který má lovci pomáhat při lovu oštěpem na dugonga či želvu. Do otvoru v ratišti oštěpu, do něhož se připevňuje hrot, je umístěn malý brouk, který žije na kokosové palmě. Děje se tak ve víře, že hrot oštěpu pak pevně utkví v dugongovi nebo v želvě, stejně jako se tento brouk pevně drží v lidské kůži, když se do ní zakousne. Když kambodžský lovec nastraží své síť a nic nechytne, svlékne se donaha, kus cesty poodejde, pak se loudá k síti, jako by ji neviděl, dá se do ní lapit a volá: „Hola, co je to? Mám strach, že jsem chycen.“ Tím je zajištěno, že se do sítě chytí zvíře. Jsou dosud pamětníci pantomimy stejného druhu, která se předváděla na naší Skotské vysočině. Reverend James MacDonald, který teď žije v Reay v Caithnessu, vypráví, že když jako chlapec rybařil s kamarády na Loch Aline a dlouho žádná ryba nezabrala, dělali, jako by házeli jednoho kamaráda přes palubu, a pak ho vytáhli z vody, jako by to byla ryba; potom obvykle začal brát pstruh nebo sled, podle toho, jestli byl člun ve sladké, nebo slané vodě. Dříve než jde Indián kmene Carrier líčit na kuny, spí asi tak deset nocí sám u ohně s malou tyčkou položenou na krku. To přirozeně způsobí, že padací břevno jeho pasti dopadne na krk kuny. U Galelariů, kteří obývají jednu oblast na severu Halmahery, velkého ostrova na západ od Nové Guineje, platí zásada, že když před lovem nabíjíte pušku, máte si vždy dát napřed kulku do úst, než ji vsunete do pušky, protože tím prakticky jíte zvíře, která má být kulkou zasažena, a kulka se pak nemůže minout cíle. Malajec, který nastražil past na krokodýly, musí v době, kdy očekává kořist a pojídá přitom své káří, dávat pozor, aby polkl vždycky na začátku tři sousta rýže za sebou; to totiž napomáhá tomu, aby vnadidlo snadněji sklouzlo krokodýlovi do krku. Rovněž úzkostlivě dbá, aby ze svého káří nevybíral žádné kosti; protože kdyby tak učinil, může si být jist, že ostře zašpičatělý kolík, na němž je vnadidlo nabodnuto, by se také sám uvolnil a krokodýl by utekl i s návnadou. Za těchto okolností si proto prozíravý lovec, dříve než se pustí do jíd-

la, dá někým jiným vybrat z káří kosti, protože jinak má v každém okamžiku na vybranou mezi polknutím kosti a ztrátou krokodýla.

Toto poslední pravidlo je příkladem toho, jak se lovec varuje udělat určité věci, aby podle zásady, že podobné vytváří podobné, sám nezmařil své štěstí. Všimněme si, že systém sympatetické magie se neskládá jen z pozitivních návodů; zahrnuje také velké množství návodů negativních, to jest zákazů. Říká vám nejen, co máte dělat, ale i čeho se máte vyvarovat. Pozitivní návody jsou kouzla; negativní návody jsou tabu. V podstatě je celá nauka o tabu, nebo alespoň velká část této nauky, jak se zdá, jen zvláštní aplikací sympatetické magie s jejími dvěma velkými zákony, zákonem podobnosti a zákonem kontaktu. Ačkoli tyto zákony divoch jistě neformulovali tolika slovy, ba ani je nechápe v abstraktní podobě, přesto implicitně věří, že regulují běh přírody zcela nezávisle na lidské vůli. Domnívá se, že když jedná určitým způsobem, nutně nastanou jisté důsledky působení jednoho nebo druhého z těchto zákonů; a když se mu důsledky určitého činu zdají nepřijemné nebo nebezpečné, dává si přirozeně pozor, aby tak nejednal a nepřivolal je. Jinými slovy, varuje se dělat to, o čem je, v souladu se svými klamnými představami o příčině a následku, mylně přesvědčen, že by jej to mohlo poškodit; zkrátka podřizuje se nějakému tabu. Tabu je tedy do jisté míry negativní aplikací praktické magie. Pozitivní magie neboli kouzelnictví říká: Toto udělej, aby se to a to mohlo stát. Negativní magie čili tabu říká: Toto nedělej, aby se to a to nemohlo stát. Cílem pozitivní magie či kouzelnictví je vyvolat žádoucí výsledek; cílem negativní magie či tabu je zabránit nežádoucímu výsledku. Předpokládá se však, že oba důsledky, žádoucí i nežádoucí, se dostávají podle zákonů podobnosti a doteku. A právě tak jako žádoucí důsledek není ve skutečnosti ovlivněn dodržením nějakého magického obřadu, tak také obávaný důsledek nevyplývá ve skutečnosti z porušení tabu. Kdyby po porušení tabu nezbytně následovalo předpokládané zlo, tabu by nebylo tabu, ale příkazem morálky nebo zdravého rozumu. Není tabu, když řekneme „nestrkej ruku do ohně!“, to je příkaz zdravého rozumu, protože po zakázaném činu vzápětí následuje skutečné, nikoli imaginární zlo. Zkrátka ty negativní návody, které nazýváme tabu, jsou právě tak zbytečné a bezcenné jako návody pozitivní, které nazýváme kouzelnictvím. Jsou to jen protilehlé strany či póly jednoho velkého katastrofálního klamného závěru, mylného chápání asociace představ. Kouzelnictví je pozitivním pólem tohoto klamného závěru, tabu pólem negativním. Jestliže celému tomuto mylnému systému, jak teoretickému, tak i praktickému, dáme všeobecné jméno magie, pak tabu může být definováno jako negativní stránka praktické magie. Graficky to lze vyjádřit takto:



Učinil jsem těchto několik poznámek o tabu a jeho vztahu k magii, protože hodlám uvést některé příklady tabu, jaká dodržují lovci, rybáři a jiní, a chtěl jsem ukázat, že spadají pod pojem sympatetické magie, protože jsou jen zvláštní aplikací této obecné teorie. Tak eskymáctí chlapci mají zakázáno dělat z prstů „kolíbků“, protože kdyby ji dělali, mohly by se jim v pozdějším životě zamotat prsty do šňůry od harpuny. Zde je tabu zřejmě aplikací zákona podobnosti, který je základem homeopatické magie; tak jako jsou prsty dítěte omotané provázkem při hře na „kolíbků“, tak se mu zamotají do šňůry od harpuny, až bude dítě jako dospělý muž lovit velryby. U Huculů v Karpatech nesmí zase lovcova žena příst, když je její manžel na lovu, protože zvěř by se točila jako vřetenem a lovec by ji nebyl s to zasáhnout. Tady je tabu opět odvozeno od zákona podobnosti. Také na většině území starověké Itálie bylo ženám zakázáno příst při chůzi po silnici, ba i jen nosit nezakryté vřetenem, protože takové jednání mohlo podle obecné víry ohrozit úrodu. Snad se zakládala na představě, že otáčení vřetenem by způsobilo kroucení obilních klasů a znemožnilo by jim rovný růst. U Ainuů na Sachalinu těhotná žena nesmí dva měsíce před slehnutím příst nebo kroutit provázky, protože si myslí, že by se dítěti mohla zaplést střeva jako nit. Z podobného důvodu v Bilaspuru, jednom indickém okrese, když se sejdou na poradu předáci vesnice, nesmí nikdo z přítomných točit vřetenem; panuje totiž názor, že kdyby se tak stalo, debata by se točila v kruhu jako vřetenem a nikdy by neskončila. Na některých východoindických ostrovech se žádá, aby každý, kdo přichází do domu lovce, vstoupil rovnou do domu a neotálel ve dveřích, protože jinak by se stejně tak zastavovala zvěř před lovcovými nástrahami a pak by se obrátila, místo aby se chytla do pastí. Z podobného důvodu platí u Toradjů na středním Celebesu zásada, že nikdo nesmí postávat či loudat se na žebříku vedoucím do domu, v němž je těhotná žena, protože takové otálení by zpomalilo narození dítěte; v různých končinách Sumatry je samotné ženě v takové situaci zakázáno stát ve dveřích nebo na horní příčce žebříku vedoucího do domu, a to pod trestem těžkých porodních bolestí za nemoudré zanedbávání tak základní opatrnosti. Malajci zaměstnaní při sbírání kafru jedí suchou potravu a dbají na to, aby si nerozdrtili sůl najemno. Důvod je ten, že kafr se nachází v podobě malých zrněk, uložených v puklinách kmenů kafrovníku. Proto se zdá Malajci samozřejmé, že kdyby při hledání kafru požil jemně rozdrcenou sůl, nacházel by pouze drobná zrnka kafru, kdežto jedením hrubé soli si zajišťuje velká zrna. Sběrači kafru na Borneu užívají při jídle místo talířů kožovité pochvy z listových řapíků penangové palmy a během celé výpravy talíř nikdy nemýjí, protože se obávají, že by se mohl kafr rozpustit a zmizet ze stromových puklin. Zřejmě si myslí, že vymýt talíře by znamenalo vymýt také kafrové krystaly ze stromu, v němž jsou uloženy. Hlavním produktem některých částí provincie Laos v Siamu je lak. Je to pryskyřicovitá masa, kterou vypotí jistý červený hmyz na mladých větvích stromu, na který je třeba přikládat malé tvorečky rukou. Lidé zaměstnaní při sběru této pryskyřice se nikdy nemýjí, a zvláště ne hlavu, aby odstranění parazitů z vlasů neodstranili onen hmyz z větví. Indián Černonožec, který nalíčil past na orla a hlídá ji, by zase za žádnou cenu nejedl růžová poupata; tvrdí, že kdyby tak učinil a orel se snesl blízko pastí, růžová poupata v jeho vlastním žaludku by ptáka svrběla a orel, místo aby spolkl návnadu, by jen seděl a škrábal se. Lovci orlů, uvažující tímto způsobem, se varuje použít šídla, když hlídá své nástrahy, protože kdyby škrábl šídlem, orel by jistě poškrábal jeho. A tentýž

zhoubný následek by se dostavil, kdyby jeho žena a děti doma použily šídla v době, kdy on je na lovu orlů; proto mají zakázáno používat tohoto nástroje v jeho nepřítomnosti, ze strachu, aby jej neuvedly do nebezpečí.

Mezi tabu, která zachovávají divoši, není snad žádné běžnější nebo důležitější než zákaz požívání určitých jídel; mnohé z těchto zákazů jsou zřetelně odvozeny od zákona podobnosti, a jsou proto příklady negativní magie. Stejně tak jako divoch požívá mnohá zvířata a rostliny, aby získal určité žádoucí vlastnosti, jimiž, jak věří, jsou nadány, právě tak se střeží jíst mnohá zvířata nebo rostliny, aby naopak nezískal některé vlastnosti nežádoucí, jimiž jsou podle jeho víry stíženy. Požíváním jedněch praktikuje pozitivní magii; odříkáním si druhých praktikuje magii negativní. S mnoha příklady takové pozitivní magie se setkáme později. Zde uvedu několik příkladů negativní magie neboli tabu. Například na Madagaskaru je vojákům zakázáno jíst řadu pokrmů, aby se na základě homeopatické magie nenakazili určitými nebezpečnými nebo nežádoucími vlastnostmi, které jsou podle obecné představy těmto určitým potravinám vlastní. Tak nesmějí ochutnat ježka „z obavy, že toto zvíře pro svůj sklon svinout se do klubka, když se poleká, přenesse dispozici k bázlivému krčení na ty, kdo z něho něco pozřou“. Žádný voják nesmí také jíst volské koleno, aby mu nezeslábla kolena jako volovi, protože by nebyl schopen pochodu. Válečník se dále musí mít na pozoru, aby nepozřel kohouta, který zahynul v boji, nebo cokoli, co bylo usmrceno oštěpem; v jeho domě nesmí být za žádnou cenu usmrcen samec nějakého zvířete v době, kdy je muž ve válce. Je totiž jasné, že kdyby jedl kohouta, který zahynul v boji, byl by sám zabit na bitevním poli; kdyby pozřel něco ze zvířete, které bylo zabito oštěpem, sám by byl oštěpem zabit; kdyby byl v jeho domě za jeho nepřítomnosti zabit samec nějakého zvířete, sám by byl zabit stejným způsobem, a snad i v témž okamžiku. Malgašský voják nesmí jíst ani ledvinky, protože malgaština má stejný výraz pro ledvinu jako pro zásah z pušky; kdyby ledvinu snědl, jistě by jej zasáhla střela.

Čtenář si snad povšiml u některých předchozích příkladů tabu, že se předpokládá působnost magického vlivu na značnou vzdálenost; tak Indiáni Černonožci zakazují ženám a dětem lovců orlů užívat za jeho nepřítomnosti šídla, aby orlové nepoškrabali vzdáleného manžela a otce; v domě malgašského vojáka, který odešel do války, nesmí být zabit samec žádného zvířete, aby zabítí zvířete nemělo za následek smrt muže. Víra v sympatetický vliv, kterým na sebe působí na dálku lidé nebo věci, je podstatou magie. Věda může pochybovat o možnosti působení na dálku, ale magie takové pochyby nezná; víra v telepatii je jednou z jejích předních zásad. Moderní obhájce vlivu jedné mysli na druhou na dálku by s přesvědčením divocha neměl potíže; ten v něj věřil již dávno, a co víc, jednal podle své víry s logickou důsledností, jakou jeho civilizovaný bratr ve víře, pokud vím, dosud nikdy svým jednáním neprokával. Divoch je totiž přesvědčen nejen o tom, že magické obrady působí na vzdálené osoby a věci, ale že stejně tak působí i nejprostší činnosti všedního života. Proto se za závažných okolností často usměrňuje jednání vzdálených přátel a příbuzných více či méně propracovaným kódem pravidel, a jestliže je jednána skupina lidí zanedbá, věří se, že bezprostředním důsledkem toho bude neštěstí nebo i smrt nepřítomných. Zvláště když je skupina mužů na lovu nebo ve válce, očekává se, že jejich příbuzenstvo doma bude dělat určité věci nebo naopak že se vyvaruje jiných věcí v zájmu zajištění bezpečnosti a úspěchu vzdálených lovců či

válečníků. Uvedu nyní několik příkladů této magické telepatie v jejím pozitivním i negativním aspektu.

Když se laoský lovec slonů vydává na hon, varuje svou ženu, aby si v jeho nepřítomnosti nestříhala vlasy ani si nenatírala tělo olejem; kdyby si ostříhala vlasy, slon by rozbil tenata, a kdyby se naolejovala, proklouzl by jimi. Když se dajacká vesnice vydá do džungle na lov divokých vepřů, nesmí se lidé, kteří zůstanou doma, v nepřítomnosti svých přátel dotknout rukou oleje nebo vody; kdyby tak učinili, lovci by měli „mastné prsty“ a kořist by jim proklouzla.

Lovci slonů ve východní Africe věří, že když jsou jim v jejich nepřítomnosti ženy nevěrné, dodává to slonovi převahu nad jeho pronásledovatelem, který je pak zabit nebo vážně zraněn. Proto když se lovec doslechne o přestupku své ženy, přeruší hon a vrátí se domů. Když lovce kmene Wagogo potká neúspěch nebo je napaden lvem, připočte to na vrub nesprávnému chování ženy doma a vrátí se k ní velice rozhněván. Když je lovec mimo domov, nesmí jeho žena nikomu dovolit, aby přešel za jejími zády nebo se postavil před ni, když sedí; a v posteli musí ležet na bři- chu. Indiáni Moxové v Bolívii věřili, že když je lovci žena v jeho nepřítomnosti nevěrná, uštkne jej had nebo ho napadne jaguár. Když se mu takové neštěstí přihodilo, mělo to nezbytně za následek potrestání ženy a často i její smrt, ať už byla vinna nebo ne. Aleutský lovec mořských vyder se domníval, že nemůže zabit žádné zvíře, je-li mu za jeho nepřítomnosti žena doma nevěrná anebo se jeho sestra nechová ctnostně.

Indiáni Huicholové v Mexiku zacházejí s určitým druhem kaktusu, který uvádí toho, kdo jej požil, do stavu extáze, jako s polobohem. Tato rostlina neroste v jejich kraji a muži se pro ni každoročně vydávají na cestu, která trvá čtyřicet tři dni. Po tu dobu ženy doma přispívají k bezpečnosti svých nepřítomných manželů tím, že nikdy nechodí rychle a tím méně běhají. Ze všech sil se snaží také zajistit požehnání, které je očekáváno jako důsledek posvátné pouti v podobě deště, dobré úrody a tak dále. Proto si také ukládají přísná omezení, podobná těm, k nimž jsou nuceni jejich mužové. Až do začátku svátku tohoto kaktusu se mužové ani ženy nemýjí kromě určitých příležitostí, a i pak jen vodou přinesenou ze vzdálených končin, kde roste ona posvátná rostlina. Ukládají si také mnoho postů, nejedí sůl a jsou vázání přísnou zdrženlivostí. Každý, kdo poruší tento zákon, je potrestán nemocí, a navíc dává v sázku výsledek, na nějž všichni čekají. Zdraví, štěstí a život se získává sklizením kaktusu, který je tykví Boha ohně; avšak tak jako čistý oheň nemůže prospět nečistému, tak také mužové a ženy neještě musí po tu dobu zůstat bez poskvrny, ale musí se také očistit od předchozích hříchů. Proto se ženy čtyři dny po odchodu mužů shromáždí a vyznávají Dědovi ohni, které muže milovaly od dětství až do této chvíle. Nesmějí žádného opomenout, protože jinak by mužové nenašli jediný kaktus. Pro osvěžení paměti si každá připraví šňůru s tolika uzly, kolik měla milenců. Tu přinese do svatyně a stojí před ohněm uvádí nahlas jméno za jménem všech- ny muže, které si zaznamenala na své šňůře. Po zpovědi hodí šňůru do ohně, a když ji bůh stráví svým čistým plamenem, jsou jí hříchové odpuštěny a ona v pokoji odejde. Od této chvíle ženy mužům nedovolí ani projít v jejich blízkosti. Podobným způsobem se upřímně vyznají ze všech přestupků hledači kaktusů. Za každý hříšek zavážou na šňůře jeden uzel, a když „promluví ke všem pěti větrům“, odevzdají rú- ženec svých hříchů vůdci, který jej spálí v ohni.

Mnohé z domorodých kmenů v Sarawaku jsou pevně přesvědčeny, že kdyby se jejich ženy dopustily cizoložství v době, kdy jejich mužové hledají v džungli kafr, nalezený kafr by se mužům vypařil. Mužové mohou podle určitých suků na stromě zjistit, jsou-li jim ženy nevěrné; v dřívějších dobách prý žárliví manželé zabili mnoho žen jenom na základě důkazů v podobě suků. Dokud jsou mužové mimo domov a sbírají kafr, neodvážejí se jejich ženy ani dotknout hřebene, protože kdyby tak učinily, skuliny mezi vlákny stromů by nebyly naplněné drahocennými krystaly, ale zely by prázdnotou jako mezery mezi zuby hřebene. Jakmile se na ostrovech Kai, jihozápadně od Nové Guineje, spustí na vodu plavidlo, které se chystá plout do vzdáleného přístavu, je ta část pobřeží, na níž plavidlo dosud spočívalo, co nejrychleji pokryta palmovými listy a stává se posvátnou. Od té chvíle tudy nesmí nikdo přejít, dokud se loď nevrátí domů. Kdyby prošel, způsobil by zkázu plavidla. Nadto po celou dobu plavby zůstávají tři nebo čtyři mladé dívky, zvláště pro tento úkol vybrané, v sympatetickém spojení s plavci a přispívají svým chováním k bezpečnosti a úspěchu cesty. Za žádnou cenu, kromě nejnaléhavějších důvodů, nesmějí opustit místnost, která jim byla určena. A co víc, musí zůstat absolutně bez hnutí, skrčené na rohožích, s rukama sepnatými mezi kolena po celou dobu, kdy se předpokládá, že loď je na moři. Nesmějí otočit hlavu vpravo ani vlevo, ani udělat jakýkoliv pohyb. Zavínily by tak totiž, že by se loď kymácela a houpala; také nesmějí jíst nic lepkavého, například rýži vařenou v kokosovém mléce, protože lepkavé jídlo by ztížilo plavbu lodi razící si cestu vodami. Když se dá předpokládat, že plavci dorazili na místo svého určení, přísnost těchto předpisů se poněkud zmírňuje; avšak po celou dobu, co jsou plavci na cestě, je dívkám zakázáno jíst ryby, které mají ostré kosti nebo ostny, jako například trnuchy, aby se jejich přátelé na moři nedostali do ostrých, bodavých potíží.

Nedivme se, že tam, kde převládá takováto víra v sympatetické spojení mezi přáteli na dálku, může především válka svým naléhavým, až úzkost budícím nápo- rem na nejhlubší a nejkřehčí lidské city, oživit v přibuzných doma, strachujících se o osud svých drahých, kteří snad právě v té chvíli někde daleko bojují či umírají, touhu maximálně využít sympatetického svazku v jejich prospěch. A tak jsou přátelé doma schopni uchýlit se k úkonům, které nás zarazí svou patetičností či komič- ností – podle toho, zdali máme na zřeteli jejich účel, či prostředky použité k jeho do- sazení –, jen aby zajistili tak přirozený a chvályhodný cíl. Tak v některých oblastech na Borneu, když je Dajak na lovu lebek, musí jeho žena anebo, jestliže není ženat, jeho sestra nosit ve dne v noci meč, aby vždy pamatoval na své zbraně; nesmí spát přes den a nesmí ulehnout před druhou ráno, aby snad nebyl její manžel či bratr překvapen ve spánku nepřitelem. Ženy Mořských Dajaků z Bantingu v Sarawaku přísně dodržují propracovaný souhrn pravidel po celou dobu, co muži někde boju- jí. Některá pravidla jsou negativní a jiná pozitivní, ale všechna jsou stejně založena na zásadách magické homeopatie a telepatie. Patří k nim následující pravidla: ženy se musí probouzet velmi časně ráno a otevřít okna, jakmile se rozední, jinak jejich nepřítomní manželé zaspí. Nesmí si vtírat do vlasů olej, aby muž neuklouzl. Nesmí přes den spát, ba ani si zdřímnout, nebo budou muži na pochodu ospalí. Ženy musí pražit kukuřici a rozhazovat ji každé ráno po verandě; tak se budou muži svižně po- hybovat. V místnostech se musí udržovat pořádek a všechny truhly musí stát při zdi; kdyby totiž přes ně někdo upadl, nepřítomní manželé by upadli a byli by vydáni na

milost nepříteli. Při každém jídle se musí nechat v hrnci a dát stranou trochu rýže – tak budou mít vzdálení manželé vždycky co jíst a nikdy nebudou mít hlad. V žádném případě nesmí ženy sedět u stavu tak dlouho, až by jejich nohy svírala křeč, jinak budou mít jejich manželé stejně strnulé klouby a nedokážou se rychle postavit nebo utéci před nepřítelem. Ženy tedy, aby klouby jejich mužů zůstaly pružné, často mezi prací u stavu přecházejí po verandě. Nesmějí si také zakrývat tváře, jinak by muži nebyli s to najít cestu vysokou travou nebo džunglí. A rovněž nesmějí ženy šít jehlou, jinak muži šlápnou na ostré bodce, které nepřítel na stezce nalíčil. Kdyby byla žena svému muži v jeho nepřítomnosti nevěrná, přišel by na nepřátelském území o život. Ještě před několika lety ženy z Bantingu všechna tato pravidla a četná další dodržovaly, zatímco jejich manželé bojovali proti povstalcům na straně Angličanů. Ale bohužel jim tato úzkostlivá opatrnost byla málo platná, neboť mnohý muž, jehož doma bděle chránila věrná žena, skončil svůj život na válečném poli.

Když se vede válka na ostrově Timor, velekněz nikdy neopouští svatyni; jídlo se mu nosí, anebo se vaří uvnitř; ve dne v noci musí udržovat hořící oheň, protože kdyby měl oheň vyhasnout, válečníky by postihla pohroma a trvala by tak dlouho, dokud by bylo ohniště studené. Mimoto po celou dobu, co je vojsko pryč, musí pít pouze horkou vodu. Každým douškem studené vody by ochromoval odvahu lidu, takže ten by nemohl porazit nepřítele. Na ostrovech Kai se ženy po odchodu válečníků vracejí domů a vynesou ven jisté košíky s ovocem a kameny. Ovoce a kameny potírají olejem, kladou na prkno a mumlají asi toto: „Ó pane slunce, měsíci, dej, ať se kulky odrážejí od našich manželů, bratrů, snoubenců a ostatních příbuzných, tak jako se kapky deště odrážejí od těchto předmětů, které jsou potřené olejem.“ Jakmile je slyšet první výstřel, ženy odloží košíky, chopí se svých vějířů a vyřítí se z domů. Potom mávají vějíři tím směrem, kde je nepřítel, běží přes vesnici a přitom zpívají: „Ó zlaté vějíře! Dejte, ať se naše kulky trefo a nepřátelské ať se minou cílem.“ Tento obřad potírání kamenů, aby kulky klouzaly po mužích jako dešťové kapky po kamenech, je ukázkou čisté homeopatické či imitativní magie; ale modlitba k slunci, aby ráčilo propůjčit kouzlům sílu, je náboženský úkon a byla patrně přidána později. Mávání vějířů je zřejmě kouzlo, jež má usměrnit kulky k cíli nebo mimo cíl podle toho, zda jsou vystřeleny z pušek přátel nebo nepřátel.

Starý historik Madagaskaru nás informuje, že „pokud jsou muži ve válce a než se vrátí, ženy a dívky neustále po celé dny a noci tančí, a nespí ani nejedí ve svých domech. Ačkoliv mají silný sklon ke smyslnosti, za nic na světě by neměly pletky s jinými, pokud je jejich manžel ve válce, neboť jsou pevně přesvědčeny, že by v takovém případě byl zabit nebo raněn. Věří, že tancem zprostředkují svým mužům sílu, odvahu a štěstí; v takové době si nedopřejí ani odpočinek, a tento zvyk velice nábožně dodržují“.¹

Na Zlatém pobřeží u kmenů mluvících jazykem twi mají ženy mužů, kteří odešli s vojskem, ve zvyku se nabílit a ozdobit korálky a amulety. V den, kdy se domnívají, že došlo k bitvě, pobíhají s puškami nebo klacky vyřezanými do podoby pušek, vezmou zelená *paw-paw* (ovoce podobného tvaru jako meloun) a sekají do nich noži, jako by usekávaly hlavy nepřátel. Tato pantomima je nepochybně jen imitativním

¹ De Flacourt, Histoire de la grande Isle Madagascar. Paris 1658. Str. 97 ad.

kouzlem, které má mužům umožnit, aby udělali nepříteli to, co ženy ovoci *paw-paw*. V západoafrickém městě Framin viděl pan Fitzgerald Marriott před několika lety, když zuřily ašantské války, tanec žen, jejichž mužové odešli jako nosiči do války. Byly nabílené a neměly na sobě nic kromě krátké sukénky. V jejich čele byla svažtělá stará čarodějnice v krafoučké sukénce; černé vlasy měla vyčesané do jakéhosi dlouhého čnějícího rohu a černé tváře, prsa, paže a nohy bohatě zdobené bílými kruhy a půlměsíci. Všechny ženy měly v ruce dlouhé bílé oháňky zhotovené z buvolích nebo koňských ocasů, a při tanci zpívaly: „Naši mužové odešli do Ašantska, kéž smetou nepřátele z tváře země!“

U Thompsonských Indiánů z Britské Kolumbie pořádaly ženy, když byli muži na válečné stezce, velmi často tance. Věřilo se, že tyto tance zajišťují úspěch výpravy. Tanečnice mávaly noži a vrhaly vpřed dlouhé zašpičatělé hole, anebo napřahovaly a opět k sobě přitahovaly hole s hákem na konci. Napřahování holí symbolizovalo probodávání nebo odrážení nepřítel a přitahováním symbolicky vytažovaly vlastní muže z nebezpečí. Háček na konci hole byl zvlášť dobře uzpůsoben k záchraně života. Ženy mířily svými zbraněmi vždy směrem k nepřátelskému území. Tváře si malovaly červeně, při tanci zpívaly a zapřísahaly zbraně, aby ušetřily jejich manžele a pomohly jim zabít mnoho nepřátel. Některé ženy si připevnilly na špičku svých holí orlí peří. Když tanec skončil, ženy zbraně schovaly. Jestliže ženě, jejíž manžel byl ve válce, připadalo, když tuto zbraň opět vyndala, že na ní vidí vlas nebo kus skalpu, věděla, že její manžel zabil nepřítele. Ale jestliže měla dojem, že na ní vidí krvavou skvrnu, poznala, že byl raněn nebo zabit. Když muži kmene Juki v Kalifornii bojovali, ženy doma nespaly; bez ustání tančily v kruhu, zpívaly a mávaly listnatými větévkami. Říkaly totiž, že jestliže samy celou tu dobu tančí, jejich muži se neunaví. Ženy Indiánů Haida na Ostrovech královny Charlotty, když muži odejdou do války, vstávají časně ráno a předstírají válku tím způsobem, že přepadají své děti a dělají, jako by je jímaly do otroctví. Soudilo se, že to pomáhá mužům při skutečné činnosti. Jestliže je žena svému muži, který je na válečné stezce, nevěrná, bude patrně zabit. Všechny ženy doma uléhají po deset nocí hlavou v tom směru, kterým vypluly válečné kanoé. Pak si lehají opačným směrem, neboť předpokládají, že se válečníci už vracejí přes moře domů. V Massetu ženy Haida tančily a zpívaly po celou dobu, co muži byli ve válce, válečné písně, a měly za úkol udržovat všechno kolem sebe v určitém pořádku. Věřilo se, že žena může nedodržováním těchto obyčejů svého muže zabit. Když se tlupa Karibských Indiánů od Orinoka vydala na válečnou stezku, jejich přátelé, kteří zůstali ve vesnici, se obvykle snažili vypočítat co nejpřesněji onen okamžik, kdy nepřítomní válečníci přepadnou nepřítele. Pak se chopili dvou mladíků, položili je na lavici a krutě zmrskali na holou. Mladíci se tomu podrobovali bez reptání, neboť je v utrpení posilovalo pevné přesvědčení, v němž byli vychováni od malička, že totiž na vytrvalosti a statečnosti, s níž snášejí krutou zkoušku, závisí odvaha a úspěch jejich druhů v bitvě.

K nesčetným pozitivně zaměřeným postupům, při nichž byl díky mylnému úsudku uplatňován princip homeopatické či imitativní magie, patřil i ten, který měl působit, aby stromy a rostliny přinášely v příslušné době plody. Muž, který v Durynsku seje len, nosí semeno v dlouhém pytlí, který mu sahá od ramen až po kolena, a dělá dlouhé kroky, takže se pytel na zádech pohupuje sem a tam. Věří, že díky tomu se len bude vlnit ve větru. V nitru Sumatry si nechávají ženy, které sejí rýži, volně

splývat při práci vlasy po zádech, aby rýže bujně rostla a měla dlouhá stébla. Podobně se ve starém Mexiku pořádala slavnost na počest Bohyně kukuřice neboli Dlouhovlasé matky, jak se jí říkalo. Začínala v době, kdy „rostlina dosáhla plného vzrůstu a vlákna vyrážející na vrcholku zeleného klasu prozrazovala, že zrna už dozrálo. Během této slavnosti nosily ženy své dlouhé vlasy rozpuštěné, potřásaly jimi a pohazovaly hlavou při tancích, které byly hlavním bodem obřadu, aby kukuřice měla stejně bohaté vousy a aby zrna byla přiměřeně velké a hladké a lidé měli zajištěný dostatek“.¹ V mnoha částech Evropy se tanec a vysoké skoky provozují jako homeopatický prostředek, působící na vysoký vzrůst obilí. Tak ve Franche Comté se říká, že v čase karnevalu se má tančit, aby narostlo vysoké konopí.

Představa, že člověk může homeopaticky ovlivňovat rostlinu svým činem nebo stavem, je zřejmá z poznámky, kterou udělala jedna malajská žena. Když se jí ptali, proč při sklizni rýže obnažuje horní část těla, vysvětlila, že to dělá proto, aby rýžové slupky byly tenčí, protože nemá chuť drtit rýži se silnou slupkou. Zřejmě věřila, že čím méně je oblečena, tím méně bude mít rýže slupek. Bavorským a rakouským rolníkům je známa magická schopnost těhotné ženy zajišťovat úrodu. Věří, že dáte-li sníst první ovoce, které se na stromě urodí, ženě v naději, bude mít strom následujícího roku bohatou úrodu. A na druhé straně zase Bagandové věří, že neplodná žena nakazí manželovu zahradu vlastní sterilitou a znemožní stromům nést ovoce; proto se s bezdětnou ženou bagandští muži obvykle rozvádějí. Řekové a Římané přinášeli bohyni obilí a půdy březí obětinu, bezpochyby proto, aby půda rodila a zrna v klasu se nalávala. Když katolický kněz vyčítal orinockým Indiánům, že nechají své ženy ve slunečním úpalu s kojenci u prsu osévat pole, muži odpověděli: „Otče, tímto věcem nerozumíte, a proto vás pohoršují. Víte přece, že ženy jsou zvyklé rodit děti a my ne. Když osévají pole ženy, stéblo kukuřice dává dva nebo tři klasy a kořeny juky vynesou dva nebo tři koše, a všechno se úměrně násobí. Proč asi? Prostě proto, že ženy vědí, jak rodit, a vědí, jak to udělat, aby zrna, které sejí, rodilo také. Ať tedy sejí; my muži se v tom tak nevyznáme jako ony.“²

Takto tedy může člověk ovlivňovat podle teorie homeopatické magie vegetaci v dobrém či zlém, podle dobré či špatné povahy svých činů a stavů; například plodná žena vyvolává plodnost rostlin, neplodná jejich sterilitu. Z této víry ve škodlivou a nakažlivou povahu určitých lidských vlastností nebo situací vyrostla řada zákazů či pravidel, určujících, čeho je třeba se vyvarovat: lidé se zdržují určitých věcí, aby homeopaticky nenakazili plody nebo půdu svým vlastním nežádoucím stavem či vlastností. Všechny takové abstenční zvyky a pravidla jsou příkladem negativní magie čili tabu. Tak se například Galelariové odvolávají na to, co by se dalo nazvat nakažlivostí jednání nebo stavu člověka, když říkají, že se nemá střílet lukem a šípem pod ovocný strom, protože by ze stromu předčasně spadly plody, podobně jako padají šípy; a když jdete vodní meloun, nemáte míchat jádérka, která jste vyplivli, s těmi, která jste dali stranou jako sadbu; uděláte-li to, jádra, která jste vyplivli, patrně sice vyrazí a pokvetou, ale květy budou opadávat, stejně jako jádérka vypadla z vašich úst, a nikdy neponesou plody. Úplně stejný způsob myšlení vede bavor-

¹ E. J. Payne, History of the New World called America, I. Oxford 1892, Str. 421.

² J. Gumilla, Histoire naturelle, civile et géographique de l'Orénoque, III. Avignon 1758. Str. 184.

ského venkovana k víře, že dopustí-li, aby roub ovocného stromu upadl na zem, bude ze stromu, který z tohoto roubu vyrostne, předčasně padat ovoce. Když Čamové z Kočičiny osévají svá suchá rýžoviště a přejí si, aby se nepřihnal liják, jedí svou rýži suchou, což má zabránit dešti, aby zničil obilí.

V předchozích případech se vycházelo z toho, že člověk homeopaticky ovlivňuje vegetaci. Podle zásad homeopatické magie je však vliv vzájemný; rostlina působí na člověka, stejně jako člověk působí na rostlinu. V magii, stejně jako ve fyzice, pokud vím, jsou si akce a reakce rovné a protichůdné. Indiáni Čerokiové se vyznají v praktické botanice homeopatického typu. Tak drátovité kořeny divokého sladkého hrachu *catgut* jsou tak pevné, že málem zastaví radlici v brázdě. Ženy Čeroků si proto myjí hlavu odvarem z těchto kořenů, aby měly silné vlasy, a muži, kteří pěstují hru s míčem, se jím myjí zase proto, aby si posílili svaly. Galelariové věří, že když člověk jí ovoce spadlé na zem, má pak sklon zakopávat a padat; a jestliže sní něco, co bylo zapomenuto (jako sladký brambor v hrnci nebo banán ve vyhaslém ohni), stane se zapomnětlivým. Galelariové jsou rovněž přesvědčeni, že sní-li žena dva banány, které vyrostly v jednom trsu, porodí dvojčata. Indiáni Guarani z Jižní Ameriky se domnívali, že se žena stane matkou dvojčat, jestliže sní dvojité zrna prosa. Pozoruhodné uplatnění tohoto principu vytvořilo ve védské době kouzlo, jímž mohl zapuzený princ opět získat své království. Musel sníst jídlo uvařené na ohni ze dřeva, které vyrostlo z pařezu poraženého stromu. Obnovitelská síla, kterou takový strom má, bude prostřednictvím ohně předána jídlu, a tedy i princovi, který sní jídlo uvařené na ohni, v němž hořelo dřevo vyrostlé na takovém stromě. Súdánští lidé, kteří postavili dům postavený ze dřeva trnitého stromu, bude život lidí, kteří v tomto domě bydlí, rovněž trnitý a plný strastí.

Jedna plodná větev homeopatické magie pracuje s nebožtíky; stejně tak jako mrtvý člověk nemůže vidět, slyšet ani mluvit, lze podle zásad homeopatické magie učinit lidi slepými, hluchými a němými tím, že použijeme kosti mrtvého anebo cokoli jiného, co je zasažené nákazou smrti. Když jde mladý muž z kmene Galelariů v noci na námluvy, vezme s sebou hrstku hlíny z hrobu a rozsype ji na střechu domu své milé právě nad to místo, kde spí její rodiče. Představuje si, že jim tak zabráni, aby se probudili, až se bude bavit se svou vyvolenou, neboť země z hrobu je uvrhne do spánku hlubokého jako smrt. Zloději ve všech dobách a v mnoha zemích byli a jsou vyznavači tohoto druhu magie, která jim je velice užitečná při výkonu povolání. Tak jihoslovanský vykradač bytů začíná svou operaci někdy tím, že přehodí přes dům kost mrtvého člověka a sarkasticky řekne: „Ať se lidé probudí tak, jako se může probudit tato kost!“ Po těchto slovech nemůže živá duše v domě udržet oči otevřené.¹ A podobně zloděj na Jávě vezme hlínu z hrobu a nasype ji kolem domu, který hodlá vykrást; to uvrhne obyvatele domu do hlubokého spánku. Se stejným úmyslem klade Ind ke dveřím domu popel z pohřební hranice; peruánští Indiáni rozhazují prach z kostí mrtvého člověka; rusínští zloději odstraňovali z lidských rohenných kostí morek a lili do nich lůj, který pak zapálili, a s touto planoucí svíčí obešli třikrát dům; zajistili si tak, že obyvatelé domu spali jako zabítí. Rusínští si také dělávali flétnu z lidské stehenní kosti a hráli na ni; na všechny lidi, kteří hru slyšeli, přišlo okamžitě spaní. Mexičtí Indiáni používají pro tento zlovolný účel le-

¹ F. S. Kraus, Volskglaube und religiöser Brauch der Südslaven. Münster i W. 1890. Str. 146.

vého předloktí ženy, která zemřela při porodu prvního dítěte; paže však musí být ukradena. Touto paží tlučou o zem, dříve než vstoupí do domu, který se rozhodli vyplenit; zajistí si tak, že nikdo v domě není schopen pohybu ani slova; všichni jsou jako mrtví, všechno vidí a slyší, ale jsou bezmocní; někteří lidé však doopravdy usnou, a dokonce chrápou. V Evropě se stejné vlastnosti připisovaly „ruce slávy“, což byla usušená a naložená ruka oběšence. Jestliže byla vyrobena svíce z tuku zločince, který rovněž zemřel na šibenici, a planoucí vložena do „ruky slávy“ jako do svícnu, pak všichni lidé, kteří ji viděli, znehybněli; nebyli s to ani prstem pohnout, úplně jako by byli mrtví. Někdy může být ruka mrtvého sama svící, anebo spíše svazkem svící, když se zapálí všechny seschlé prsty; kdyby však byl některý člen domácnosti vzhůru, pak jeden prst nechytne; takovéto zlověstné světlo lze uhasit jenom mlékem. Někdy musela být taková zlodějská svíce vyrobena z prstu novorozeného, anebo ještě lépe nenarozeného dítěte; jindy se považovalo za nutné, aby zloděj měl takovou svíčku pro každou osobu v domě, protože kdyby měl o jednu svíčku méně, někdo v domě by se probudil a chytl by ho. Jak jednou takové svíčky začnou hořet, nelze je uhasit ničím jiným než mlékem. V sedmáctém století zloději vraždili těhotné ženy, aby získaly svíčky z jejich lůna. Starořecký zloděj či lupič věřil, že může umlčet a zahnat na útěk nejlítějšího hlídacího psa, jestliže má u sebe kus hořícího dřeva z pohřební hranice. Když srbské a bulharské ženy popuzuje manželské omezování svobody, vezmou měděné mince z očí mrtvol, omyjí je ve vodě nebo ve víně a tekutinu dají vypít manželovi; jak ji spolkně, bude k ženiným hříškům stejně hluchý a slepý jako mrtvý muž, na jehož očích mince ležely.

Zvířatům se často přisuzují vlastnosti či schopnosti, které by se hodily člověku, a homeopatická či imitativní magie hledá různé způsoby, jak tyto vlastnosti a schopnosti lidským bytostem předat. Tak někteří Bečuánci u sebe nosí jako amulet fretku, protože fretka tím, že velice lpí na životě, zajišťuje, že muž nebude snadně zabít. Jiní u sebe nosí ze stejných důvodů určitý hmyz, zmrzačený, ale živoucí. A opět jiní bečuánští válečníci si do vlasů vplétají chlupy bezrohého vola a na svém plášti nosí žabí kůži; protože žába je kluzká a vola, který nemá rohy, je obtížné chytit; tak muž, který je vybaven těmito kouzly, je pevně přesvědčen, že bude stejně těžké ho chytit jako bezrohého vola či žabu. Zdá se, že jihoafrický válečník, který si vpletl mezi své vlastní černé kučery chomáč krysích chlupů, bude mít stejnou naději, že unikne nepřátelským oštěpům, jakou má hbitá krysa, prchající před předměty po ní hozenými; a proto bývá v této oblasti, když je na obzoru válka, velká poptávka po krysích chlupcích. Jedna ze staroindických knih předpisuje, aby hlína oltáře, na němž má být přinesena oběť za vítězství, byla vzata z místa, kde se vyvaloval kanec, neboť tato země podrží sílu kance. Když hraje na jednostrannou loutnu a tuhnou vám prsty, musíte chytit několik dlouhonohých polních pavouků, upravit je a prsty si potřít popelem; tak budou prsty ohebné a hbité jako pavoučí nohy – alespoň Galelariové tomu věří. Když chce Arab dostat nazpět uprchlého otroka, nakreslí na zemi magický kruh, uprostřed zarazí hřebík a k němu na nit přiváže brouka, přičemž dává pozor, aby pohlaví brouka bylo stejné jako pohlaví uprchlíka. Jak brouk leze kolem dokola, navíjí nit kolem hřebíku a tak zkracuje své pouto a každou otáčkou se přibližuje středu. A stejně tak bude silou homeopatické magie uprchlý otrok přitahován zpět ke svému pánovi.

U západních kmenů Britské Nové Guineje je zvykem, že muž spálí hada, kte-

rého zabil, a když jde do pralesa, potře si jeho popelem nohy; po několik dnů potom jej žádný had neuštkne. Jestliže má Jihoslovan v úmyslu krást na tržišti, stačí, když spálí slepou kočku a pak hodí špetku popele přes osobu, s níž se právě dohaduje; pak si může vzít ze stánku všechno, co chce, a majitel nebude nic vědět, bude stejně slepý jako mrtvá kočka, jejímž popelem ho zloděj posypal. Zloděj se může dokonce drze zeptat: „Zaplatil jsem to?“ a oklamáný trhovce odpoví: „Ale ovšem, jistě.“ Stejně prostá a účinná je pomůcka, kterou používají středoaustralští domorodci, když chtějí, aby jim narostly bujné vousy. Nejdříve se po celé bradě píchají špičatou kostí a potom ji pečlivě hladí magickou hůlkou nebo kamenem, který představuje určitý druh krysy se zvlášť dlouhými kníry. Vlastnosti těchto knírů přirozeně přecházejí na hůlku nebo kámen, který krysu představuje, z ní přejdou jednoduše na bradu a ta je díky tomu brzy ozdobena bujně rostoucími vousy. Staří Řekové věřili, že člověk neusne, když sní maso věčně bdělého slavíka; že když se oči člověka se zakaleným zrakem potrou žlučí orla, nabude orlího zraku; a že havraní vejce navrátí stříbřitým vlasům havraní čern. Osoba, která použije posledně jmenovaného způsobu, aby zahladila stopy pustošivého času, však musí dbát, aby ve chvíli, kdy nanáší vejce na své ctihodné kučery, měla ústa plná oleje, jinak nejen vlasy, ale i zuby nabudou barvy havraní černi a bělost jim nevrátí žádné drhnutí a mytí. Prostředek na vlasy byl tedy trochu příliš účinný, a když jej člověk použil, mohlo se stát, že dostal více, než očekával.

Indiánům kmene Huichol se velice líbí nádherně prokreslené hadí hřbety. A tak když se huicholská žena chystá tkát nebo vyšívat, chytí její manžel velkého hada a drží jej v rozštěpené hůlce, zatímco žena pohladí plaza jednou rukou po celé délce jeho těla; pak si touž rukou přejede po čele a po očích, aby utkala stejně nádherný vzor, jako je na hadím hřbetě.

Podle zásad homeopatické magie mohou neživé věci – stejně jako rostliny a zvířata – šířit kolem sebe požehnání nebo kletbu podle své vlastní přirozené povahy a podle toho, jak dalece je kouzelník schopen podle potřeby vyvolat proud dobra či zla, anebo mu zahradiť cestu. V Samarkandu dávají ženy dítěti cucat kandys a dlaně mu natírají klihem, aby, až dítě vyroste, byla jeho slova sladká a aby se drahocenné věci držely v jeho rukou jako přilepené. Řekové věřili, že oděv zhotovený z vlny ovce, kterou roztrhal vlk, bude nositele škrabat, přivodí mu svědivku nebo podráždí kůži. Domnívali se také, že ponoří-li se do vína kámen, do kterého kousl pes, všichni, kdo se toho vína napijí, se mezi sebou znesváří. Bezdětná Arabka z Moábu si často půjčuje šaty od ženy, která porodila mnoho dětí, a doufá, že s šatem získá zároveň plodnost jejich majitelky. Kafrové ze Sofaly ve Východní Africe mají velký strach, aby je někdo neuhodil něčím dutým, třeba rákosou nebo stéblem, a dávají přednost pořádně rázně silným klackem nebo železnou tyčí, třebaže to velice bolí. Věří totiž, že člověk, jehož by udeřili něčím dutým, by začal uvnitř vysychat, až by zemřel. Ve Východních mořích se nachází velká mušle, kterou Buginesové z Celebesu nazývají „stařec“ (*hadjâwo*). Každý pátek obracejí tyto „stařce“ vzhůru nohama a kladou je na prahy svých domů ve víře, že kdo ten práh pak překročí, bude dlouho živ. Bráhmanského chlapce postaví při iniciaci pravou nohou na kámen a přítomní opakují slova: „Postav se na tento kámen, jako kámen buď pevný“; a stejným obřadem, provázeným stejnými slovy, prochází bráhmanská nevěsta při svatbě. Na Madagaskaru se nestálosti štěstěny čelí tím, že se u paty do-

movního pilíře zakope kámen. Obecný zvyk přísahat na kameni je zčásti patrně založen na víře, že síla a pevnost kamene dodává přísaze neporušitelnosti. Tak starý dánský historik Saxo Grammaticus nám říká, že „když měli předkové volit krále, stavěli se na kameny zapuštěné v zemi a tam vyjádřili svůj hlas, aby pevností kamenů naznačili, že rozhodnutí bude trvalé“.

Zatímco lze předpokládat, že všechny kameny bez rozdílu mají obecně magickou působivost, plynoucí ze společných vlastností váhy a pevnosti, je přikládána určitým kamenům či druhům kamene zvláštní magická moc podle jejich individuálních či specifických vlastností, daných tvarem a barvou. Například peruánští Indiáni používali určitých kamenů k rozmnožování kukuřice, jiných pro růst brambor a opět jiných k množení brávy. Kameny, které působí na růst kukuřice, jsou opracované do podoby kukuřičných palic a kameny určené k množení brávy mají tvar ovce.

V některých částech Melanésie panuje stejná víra, že určité posvátné kameny jsou obdařené kouzelnou mocí, jejíž charakter odpovídá tvaru kamene. Tak kus vodou ohlazeného korálu na pláži se často překvapivě podobá plodu chlebovníku. Když tedy muž na Banksových ostrovech takový korál najde, položí jej ke kořenům některého svého chlebovníku v očekávání, že kámen přiměje tento strom k velké úrodě plodů. Odpovídá-li výsledek jeho očekávání, bere za slušnou odměnu od ostatních mužů do úschovy kameny méně výrazného tvaru a klade je do blízkosti svého kamene, neboť tak na ně přejde magická síla, která v jeho kameni je. A podobně kámen, který příroda ozdobila kroužky, má přinést peníze. Najde-li člověk velký kámen s mnoha malými kamínky pod ním, připomínající prasnici se selátky, může si být jistý, že obětuje-li na něm peníze, bude mít mnoho podsvinčat. V takových a podobných případech nepřipisují Melanésani čarou moc vlastnímu kameni, ale duchovi, který v něm sídlí; a někdy, jak jsme právě viděli, se člověk snaží naklonit si ducha obětní, které sídlí na kamen klade. Ale představa duchů, které je třeba si naklonit, leží mimo oblast magie, spadá do oblasti náboženství. Kde se taková představa nachází, tak jako zde, ve spojitosti s čistě magickými pojmy a praktikami, lze všeobecně předpokládat, že magie je oním původním kmenem, na který byla v pozdější době náboženská představa naroubována. Máme totiž pádné důvody domnívat se, že ve vývoji myšlení předcházela magie náboženství. K tomu bodu se však zanedlouho vrátíme.

Předkové pokládali magické vlastnosti drahých kamenů za velice důležité; a opravdu máme řadu důvodů předpokládat, že se takové kameny používaly jako amulety dávno předtím, než se začaly nosit jako pouhé ozdoby. Tak Řekové dali kameni s kresbou v podobě stromu jméno podle stromu achátu a věřili, že budou-li dva takové drahokamy přivázaný k rohům nebo na špi. dobytčete táhnoucího pluh, zaručí hojnou úrodu. Znali také mléčný kámen, který je zaručeným prostředkem k bohaté laktaci, jestliže jej ženy pijí rozpuštěný v medovině. Ke stejnému účelu užívají mléčný kámen řecké ženy na Krétě a Mélu i dnes; v Albánii nosí tyto kameny kojící matky při sobě, aby si zajistily hojnost mléka. Řekové věřili, že jeden kámen léčí hadí uštknutí, proto jej také pojmenovali ofités, hadec; abyste vyzkoušeli jeho účinnost, stačí, když rozdrťte kámen na prášek a nasypete jej do rány. Vínově zbarvený ametyst dostal své jméno, které znamená „neopilý“, na základě předpokladu, že svého nositele zachová střízlivého; a dvěma bratrům, kteří si přáli žít ve sho-

dě, se radilo, aby u sebe nosili magnetovec, který dvojici táhne dohromady a jistě zabráni každému nedorozumění.

Ve staroindických knihách nalezneme pravidlo, podle něhož by měl novomanžel o svatební noci po západu slunce mlčky sedět se svou ženou, dokud nezačnou zářit hvězdy na obloze. Když se objeví Polárka, má ji ukázat své ženě, a obrátí se k hvězdě, říci: „Jsi stálá; vidím tě stálo. Buď stále se mnou, ó vzkvétající!“ Pak se má obrátit ke své ženě a říci: „Brihaspati mi dal tebe; dostavši potomka skrže mne, manžela, žij se mnou sto podzimů.“ Smyslem tohoto obřadu je zaštitit se pevným vlivem stále hvězdy hlavně proti tékavosti štěstěny a nestálosti pozemského pozeňání. Takové přání vyjádřil ve svém posledním sonetu Keats:

Ó hvězdo jasná! Kež jak ty jsem stálý –
ne v dálné záři nad temnotou tkvíš!¹

V lidech žijících u moře musí zanechávat trvalý dojem pohled na neustávající příliv a odliv, a podle zásad oné primitivní filozofie vzájemné spojitosti a podobnosti, kterou se zde zabýváme, mají sklon vyhledávat jistý subtilní vztah, tajemnou harmonii mezi pohybem moře a životem člověka, zvířat a rostlin. V mořském přílivu nevidí pouze symbol, ale i zdroj hojnosti, úspěchu a života, zatímco v odlivu spatřují skutečnou hybnou sílu stejně jako melancholický symbol neúspěchu, slabosti a smrti. Bretonští rolníci se domnívají, že jetel zasety v době přílivu dobře poroste, ale jestliže jej seli při nízkém stavu vody nebo za nehlubšího odlivu, nedozraje a dobytek, který jej zkrmí, pukne. Jejich ženy věří, že nejlepší máslo utlučou v době, kdy odliv právě dosáhl vrcholu a moře začíná stoupat, že mléko, které pění v máselnici, se bude pění dál až do chvíle, kdy vrchol přílivu pomine, a že voda čerpána ze studně anebo mléko nadojené během přílivu vzkyví v hrnci či kuthanu a zaleje oheň. Někteří lidé ve starověku věřili, že tulení kožešina, dokonce i když už je stažená, zůstává v jakémsi tajemném svazku s mořem, a všimli si, jak se za odlivu vlní. Jiná starověká víra, připisovaná Aristotelovi, praví, že každý živý tvor může zemřít pouze za odlivu. Tento názor, můžeme-li věřit Plinioví, potvrdily, pokud jde o lidské bytosti, zkušenosti z pobřeží Francie. Filostratos nás také ujišťuje, že v Cádizu umírající lidé nikdy nevypustili duši, dokud bylo vysoké moře. Podobné představy dosud přetrvávají i v některých částech Evropy. Na kantaberském pobřeží ve Španělsku si myslí, že lidé umírající na vleklou či akutní chorobu vydechnou duši ve chvíli, kdy moře začne ustupovat. V Portugalsku, po celém pobřeží Walesu a místy také na bretaňském pobřeží prý převládá víra, že se lidé rodí, když moře stoupá, a umírají, když klesá. Dickens dosvědčuje, že stejná pověra existuje i v Anglii. „U moře nemůžou lidé zemřít jindy,“ řekl pan Peggotty, „než když je odliv skorem už nejnižší. A nemůžou se narodit jindy, než když je příliv skorem už nejvyšší.“ Přesvědčení, že k úmrtí dochází většinou za odlivu, se prý udržuje podél východního pobřeží Anglie od Northumberlandu až po Kent. Shakespeare je musel znát, protože nechává Falstaffa umírat „...akorát mezi půlnocí a jednou hodinou, zrovna začínal odliv“. A opět se s touto vírou setkáváme na tichooceánském pobřeží Severní Ameriky u kmene Haida. Když se dobrý Haida chystá zemřít, vidí kanoe

¹ John Keats, „Poslední sonata“. Podle vydání: John Keats, Básně (v překladu Fr. Bíbla). Praha 1928.

s některými ze svých mrtvých přátel, kteří ho přicházejí s přílivem přivítat do země duchů. „Pojď teď s námi,“ říkají, „protože brzy začne odliv a my musíme odplout.“ V Port Stephens v Novém Jižním Walesu domorodci vždy pohřbívali své mrtvé za přílivu, a nikdy ne za odlivu, aby ustupující voda neodnesla duši nebožtíka do nějaké vzdálené země.

Aby si Číňané zajistili dlouhý život, uchylují se k jistým složitým kouzlům, která v sobě soustřeďují magickou esenci vyzařující na homeopatickém základě z různých dob a ročních období, z osob a z věcí. A jako prostředek k přenášení těchto příznivých vlivů slouží rubáše. Mnoho Číňanů si je pořizuje ještě za svého života; většinou si je dávají nastříhat a ušít od mladé svobodné dívky nebo velice mladé ženy a chytře počítají, že taková osoba bude pravděpodobně ještě dlouho živa; část jejího potenciálního dlouhého života musí určitě přejít do oděvu a tak na dlouhá léta odvrátit chvíli, kdy bude rubáš použit k pravému účelu. Mimoto si Číňané tyto oděvy pořizují nejraději v přestupném roce, v němž je vložen třináctý měsíc; soudí totiž, že rubáš zhotovený v tak neobvykle dlouhém roce nabude schopnosti prodloužit život nad obvyklou míru. Mimořádně mnoho úsilí se vynakládá na to, aby touto neocenitelnou vlastností byl prostoupen zejména jeden zvláštní oděv. Je to dlouhý hedvábný šat té nejtemnější modré barvy, na kterém je po celé ploše zlatou nití vyšit znak pro „dlouhý věk“. Když potomek daruje stárnoucímu rodiči takový nákladný a skvostný plášť, známý jako „šat dlouhověkosti“, oceňují to Číňané jako akt synovské úcty a jemný projev pozornosti. A protože smyslem tohoto šatu je prodloužovat život, nosí jej jeho majitel často, zvláště při slavnostních příležitostech; vliv dlouhověkosti, který vyzařují ty četné zlaté znaky, jimiž je šat ozdoben, může tak plně působit na člověka. Zejména jej neopomene obléci na své narozeniny, neboť zdravý rozum v Číně člověku přikazuje, aby na své narozeniny nashromáždil zásoby životní energie, kterou pak vydává po zbytek roku v podobě zdraví a síly. Šťastný majitel, zahalený v nádherném hávu, vstřebává každým pórem blahodárny vliv, spokojeně přijímá blahopřání přátel a příbuzných, kteří vřelými slovy obdivují rubáš i synovskou úctu, jež vnukla dětem, aby věnovaly tak nádherný a užitečný dar muži, kterému vděčí za své bytí.¹

Jiné uplatnění zásady, že podobné vytváří podobné, nacházíme v čínské víře, že osud města je hluboce ovlivňován jeho tvarem a že odpovídá charakteru věci, které se tvarem nejvíce podobá. Vypráví se, že kdysi dávno město Čchüan-čou, které se v obrysech podobalo kapru, podleho často sousednímu městu Jung-čchun, které se svým tvarem podobalo rybářské síti, a to trvalo tak dlouho, dokud nepřišli obyvatelé prvního města na nápad postavit uprostřed dvě vysoké pagody. Tyto pagody, které dodnes ční nad městem Čchüan-čou, působily od té doby na osud města tím nejpříznivějším vlivem, neboť zachycovaly imaginární síť dřívě, než mohla klesnout dolů a zaplést imaginárního kapra do svých ok. Před nějakými čtyřiceti lety se šanghajští mudrci velice snažili odhalit příčinu místního povstání. Po bedlivém zkoumání zjistili, že povstání zavínil tvar nového velkého chrámu, který byl velice nešťastně zbudován ve tvaru želvy, zvířete té nejbídnější povahy. Byla to vážná nesnáze a naléhavé nebezpečí; neboť strhnout chrám by bylo bezbožné a nechat jej stát tak, jak byl, znamenalo koledovat si o řadu podobných a ještě horších pohrom. Avšak

¹ J. J. M. de Groot, *The Religious System of China*, I. Leyden 1892. Str. 60–63.

génus místních profesorů geomancie, který při této příležitosti zazářil, vítězně nensáz překonal a odstranil nebezpečí. Zасыпání dvou studní, které představovaly želví oči, toto zvíře špatné pověsti okamžitě oslepilo a znemožnilo mu páchat další zlo.

Někdy bývá homeopatická či imitativní magie přizvána na pomoc, aby bylo zrušeno zlé omen tím, že se naplní v napodobené situaci. Smyslem je obelstít osud tím, že se skutečná pohroma nahradí pohromou předstíranou. Na Madagaskaru je tento způsob podvádění osudu zpracován v řádný systém. Osud každého člověka je tam určen dnem či hodinou jeho narození, a jestliže přišel na svět v nevhodnou chvíli, je jeho osud zpečetěn, ledaže by zlo mohlo být vyloučeno, jak se říká, cestou náhrady. Jsou různé cesty k vyloučení zla. Například je-li člověk narozen prvního dne druhého měsíce (února), hrozí mu, že až dosáhne zletilosti, lehne jeho dům popelem. Přátelé dítěte se chopí vhodné příležitosti a obejdou katastrofu tím, že na poli nebo na louce, kde se pase dobytek, postaví chatrč a zapálí ji. Má-li být tento obřad skutečně účinný, má být dítě i matka v chatrči, odkud je zachráněno teprve v poslední chvíli. Uplakáný listopad je zase měsícem slzí, a kdo je narozen v listopadu, je zrozen k trápení. Ale k rozptýlení mraků, které se takto stahují nad jeho budoucností, stačí, když vezme poklici z vroucího hrnce a mává jí kolem dokola. Kapkami, které z ní spadnou, se naplní jeho osud, a tak předejde slzám, jež by kanuly z jeho očí. Anebo kdyby osud dopustil a mladá, dosud neprovdaná dívka by měla spatřit své ještě nenarozené děti, jak před ní s úzkostí sestupují do hrobu, může se neštěstí vyhnout takto: zabije luční kobyliku, zabalí ji do hadříku, který představuje rubáš, a nařlíká nad ní tak, jako plakala Rachel pro své děti a nedala se utěšit. Navíc vezme tučet nebo ještě víc dalších kobylek, a když jim utrhne některé z jejich přechetných nohou a křídel, položí je kolem jejich mrtvé a zavinuté družky. Bzukot mučeného hmyzu a třepotání jeho zmrzačených údů představuje nářek a svíjení účastníků pohřbu. Když pohřbí zesnulou kobyliku, nechá ostatní na hrobě, dokud je smrt nevysvobodí z jejich trápení; a když sváže své rozčuchané vlasy, odchází od hrobu jako člověk ponořený do zármutku. Od té doby se může těšit, že ji děti přežijí; protože není možné, aby je oplakala a pohřbila dvakrát. Jestli se štěstěna zamračila na muže při jeho narození a nouze ho ocejchovala svou značkou, může se zmíněné značky snadno zbavit tím, že koupí za pár haléřů několik laciných perel a zahrabe je. Neboť kdo jiný než bohatec si může dovolit marnotratně zahazovat perly?

3. Kontaktní magie

Dosud jsme se věnovali hlavně tomu odvětví sympatetické magie, které lze nazvat homeopatickým nebo imitativním. Zjistili jsme, že jeho vůdčím principem je, že podobné vytváří podobné, nebo jinými slovy, že následek je podobný své příčině. Druhé velké odvětví sympatetické magie, které jsem nazval magií kontaktní, vychází z představy, že věci, které byly jednou spojeny, musí zůstat i poté, co byly od sebe navzájem zcela odděleny, v takovém sympatetickém vztahu, že cokoli se stane jedné, musí ovlivnit i druhou. Logickým základem kontaktní magie, podobně jako magie homeopatické, je tedy chybná asociace představ; jejím fyzickým základem, můžeme-li o něčem takovém hovořit, podobně jako fyzickým základem magie homeopatické, je svého druhu materiální vodič, o němž se stejně jako o éteru v moderní fyzice předpokládá, že spojuje vzdálené předměty a že přenáší impulsy z jed-

noho na druhý. Nejznámějším příkladem kontaktní magie je magický svazek, který podle předpokladů existuje mezi člověkem a kteroukoli oddělenou částí jeho bytosti, například jeho vlasy nebo nehty; kdokoliv se zmocní lidských vlasů nebo nehtů, může tedy na jakoukoli vzdálenost uplatňovat svou vůli na člověku, jemuž byly odštěpeny. Tato pověra je rozšířena po celém světě a příklady, týkající se vlasů a nehtů, uvedu v tomto díle později.

U australských kmenů bylo běžnou praxí při iniciačních obřadech, jimž se musel podrobit každý mužský příslušník, dříve než se mohl podílet na právech a povinnostech dospělého muže, vytloukat chlapcům jeden nebo několik předních zubů. Důvod této praxe je nejasný; nás zde zajímá víra, že sympatetický vztah mezi chlapcem a jeho zuby existoval i poté, co byly zuby vytrženy z dásně. Tak u některých kmenů na řece Darling v Novém Jižním Walesu bylo zvykem ukládat vytržený zub pod kůru stromu nedaleko řeky nebo přírodní nádrže dešťové vody; když kůra zub přerostla nebo když zub spadl do vody, bylo vše v pořádku. Když se zub obnažil a běhali přes něj mravenci, domorodci věřili, že chlapec bude trpět nemocí úst. U kmene Murring a u jiných kmenů Nového Jižního Walesu pečoval o vytržený zub nejdříve jeden ze starců a pak jej předával jeden představitel rodové skupiny druhému, až zub obešel celou komunitu, navrátil se k chlapcovu otci a konečně k chlapci samému. Ačkoliv šel z ruky do ruky, nikdy nesměl být uložen do vaku, který obsahoval jiné magické látky, protože věřili, že kdyby se tak stalo, dostal by se majitel zubu do velkého nebezpečí. Zesnulý doktor Howitt jednou vystupoval v úloze strážce zubů, které byly vytrženy novicům při iniciačním obřadu, a starci jej se vši vážností žádali, aby je nenosil v brašně, v níž, jak věděli, měl uložené krystaly křemene. Prohlásili, že kdyby tak učinil, kouzelná moc krystalů by přešla do zubů a to by chlapcům ublížilo. Téměř rok po tomto obřadu doktora Howitta navštívil jeden z předních mužů kmene Murring, který ušel nějakých 250 mil, aby dostal zpět ony zuby. Tento muž vysvětlil, že byl vyslán pro zuby, protože jeden z chlapců onemocněl a všichni věřili, že zuby utrpěly nějakou úhonu, která ovlivnila chlapce. Muži se dostalo ujištění, že doktor Howitt choval zuby ve zvláštní krabičce, stranou všech takových látek, jako jsou krystaly křemene, které by na ně mohly mít nějaký vliv. A muž se vrátil domů se zuby pečlivě zabalenými a ukrytými.

Basutové pečlivě skrývají své vytržené zuby ze strachu, že by se mohly dostat do rukou určitých mytických bytostí, které navštěvují hroby a které by mohly magickými kouzly se zuby jejich majiteli ublížit. V Sussexu před nějakými padesáti lety služka důrazně protestovala proti vyhazování vytržených dětských zubů. Tvrdila, že kdyby je nalezlo nějaké zvíře a zahryzlo se do nich, nový zub dítěte by se podobal, bože chraň, zubu zvířete, které kousalo do mléčného. Na důkaz toho uváděla starého pana Simonse, který měl v horní čelisti velký prasečí zub a vždycky tvrdil, že to způsobila jeho matka, jež náhodou pohodila jeden z jeho vytržených zubů do prasečího kotce. Podobná víra vedla podle zásady homeopatické magie k praktikám, které měly nahradit staré zuby novými, lepšími. Tak na mnoha místech světa je zvykem ukládat vytržené zuby někam, kde je může najít myš nebo krysa, v naději, že v důsledku vztahu, který nadále existuje mezi nimi a jejich majitelem, jeho ostatní zuby mohou nabýt stejné síly a dokonalosti, jakou mají zuby těchto hlodavců. Například v Německu je prý mezi lidmi téměř všeobecně rozšířeným zvykem strkat vytržený zub do myší díry. Udělá-li se to s mléčným zubem, který dítěti vypadl,

dítě se tak zabezpečí proti bolesti zubů. Anebo se má jít za kamna a hodit vlastní zub za sebe slovy: „Myši, dej mi svůj zub železný, já ti dám svůj kostěný.“ Uděláte-li to, zachováte si ostatní zuby zdravé. Daleko od Evropy, na ostrově Rarotonga v Tichém oceánu, když vytrhli dítěti zub, odřikávala se tato modlitba:

„Velká kryso! Malá kryso!
Tady je můj starý zub.
Dej mi za něj nový.“

Pak se zub hodil na doškovou střechu, protože krysy si budují hnízda ve zchátralých střechách. Domorodci vzývali při těchto příležitostech krysy, protože krysí zuby byly ty nejsilnější, jaké znali.

Jiné části těla, které, jak se všeobecně věří, zůstávají v sympatetickém svazku s tělem, i když bylo přerušeno fyzické spojení, jsou pupeční šňůra a plodový koláč včetně placenty. Tento svazek je považován za tak těsný, že dobrý nebo špatný osud jednotlivce je po celý život údajně spojen s jedním či druhým z těchto příslušenství jeho osoby, takže je-li jeho pupeční šňůra nebo placenta uchována a správně opatrována, bude mít v životě úspěch, bude-li poškozena nebo ztracena, bude podle toho postižen. Některé kmeny v západní Austrálii věří, že člověk bude umět dobře nebo špatně plavat podle toho, jestli matka hodila při porodu pupeční šňůru do vody nebo ne.

Mezi domorodci na řece Pennefather v Queenslandu panuje víra, že část ducha dítěte (*cho-i*) přebývá v placentě. Proto babička dítěte placentu odnáší a zahrabává ji do písku. Místo označí pruty, které zapichuje do země v kruhu kolem a jejich konce svazuje, takže tato konstrukce připomíná kužel. Když Andžea, bytost, která působí početí tím, že vkládá ženám do lůna děti uhnětené z hlíny, jde kolem a uvidí to místo, vyzvedne ducha a odnese jej do jedné ze svých skrýší, jako například do stromu, do díry ve skále nebo do laguny, kde může zůstat po léta. Jednou však vloží ducha znovu do dítěte a ten pak přijde opět na svět. Na Ponape, jednom z ostrovů v Karolinách, se pupeční šňůra vkládá do lastury a pak se s ní nakládá tak, aby dítě bylo co nejlépe připraveno na dráhu, kterou mu rodiče zvolili. Chtějí-li například, aby dobře šplhalo, zavěsí pupeční šňůru na strom. Obyvatelé ostrovů Kai považují pupeční šňůru za bratra nebo za sestru dítěte, podle jeho pohlaví. Ukládají ji do hrnce s popelem a zavěsí do větví stromu, aby mohla dozírat na osud svého druha. U Bataků na Sumatře, stejně jako u mnoha jiných kmenů na Sundských ostrovech, je placenta pojímána jako mladší bratr nebo sestra dítěte, přičemž pohlaví závisí na pohlaví dítěte. Zahrabává se pod domem. Podle názoru Bataků je s ní spjata štěstí dítěte a patrně je sídlem přenosné duše, o které ještě uslyšíme. Karo-Batakové dokonce tvrdí, že ze dvou duší, které člověk má, je tou pravou ta, která žije s placentou pod domem. To je ta duše, říkají, která plodí děti.

Bagandové věří, že se každý člověk rodí s dvojníkem a toho dvojníka ztotožňují s placentou, kterou považují za druhé dítě. Matka zahrabává placentu u kořene banánovníku, který je od té chvíle až do doby, kdy dozraje plod, považován za posvátný; pak se plody utrhnou a pro celou rodinu se z nich připraví posvátná hostina. Pupeční šňůra čerokijského děvčete se zahrabává pod stopou na zrní, aby děvče, až vyroste, umělo péci; pupeční šňůra chlapce se však věší v lese na strom, aby z něho byl lovec. Inkové v Peru uchovávali pupeční šňůru s největší péčí, a když dítě

onemocnělo, dávali mu ji cucat. Ve starém Mexiku dávali pupeční šňůru chlapce s sebou vojákům, aby ji pohřbili na bitevním poli a chlapec se tak nadchl pro válčení. Dívčí pupeční šňůra se zakopávala vedle domácího ohniště, protože se věřilo, že to v děvčeti vzbudí lásku k domovu a smysl pro vaření a pečení.

Dokonce i v Evropě mnoho lidí ještě věří, že osud jednotlivce je více nebo méně spjat s jeho pupeční šňůrou či plodovým koláčem. Tak v bavorském Porýní-Falcku přechovávají po nějakou dobu pupeční šňůru zabalenou do kusu starého plátna a pak ji rozřežou nebo rozpíchají na kousky, podle toho, jestli je dítě chlapec nebo děvče, aby z něho nebo z ní vyrostl obratný řemeslník či dobrá šička. V Berlíně porodní bába obvykle odevzdává usušenou pupeční šňůru otci s přísnou instrukcí, aby ji pečlivě opatroval, protože dokud ji bude přechovávat, bude dítě růst a prospívat a nebude stonat. V Beauce a v Perche si dávají lidé pozor, aby nehodili pupeční šňůru do vody nebo do ohně, v přesvědčení, že kdyby tak učinili, dítě by se utopilo nebo by uhořelo.

V mnoha částech světa se tedy považuje pupeční šňůra nebo častěji plodový koláč za živou bytost, za bratra nebo sestru dítěte, nebo za hmotný předmět, ve kterém sídlí ochranný duch dítěte nebo část jeho duše. Jak lidé věřili v sympatetické spojení mezi osobou a jejím plodovým koláčem či pupeční šňůrou, je jasné vidět ve velmi rozšířeném zvyku zacházet s plodovým koláčem či pupeční šňůrou podle přesvědčení, že na celý život ovlivní charakter jednotlivce, že z chlapce učiní rychlého šplhače, silného plavce, obratného lovce nebo statečného vojáka, a z děvčete dovednou šičku, dobrou kuchařku a tak dále. Představy a zvyky, které se váží k plodovému koláči a placentě a v menší míře k pupeční šňůře, představují tak pozoruhodnou paralelu k velmi rozšířené víře v přenosnou nebo vnější duši a k zvykům, které jsou na ní založeny. Patrně se tedy neukvapíme, usoudíme-li, že tato podobnost není pouhou náhodou, ale naopak že v plodovém koláči a placentě máme materiální základ (nemusí být nutně jediný) pro teorii a praxi vnější duše. Úvahu o tomto předmětu ponechávám až do další části tohoto díla.

Zvláštní aplikací teorie kontaktní magie je vztah, který, jak se všeobecně věří, existuje mezi zraněným člověkem a původcem rány, takže cokoli potom dělá původce poranění nebo cokoli se mu stane, musí adekvátně, buď dobře, nebo špatně, působit na zraněného. Tak Plinius nám říká, že když jste někoho poranili a litujete toho, stačí si jen plivnout na ruku, která ránu způsobila, a bolest trpětele je ihned snesitelnější.¹ Když se v Melanésii přátelé zraněného muže zmocní šípu, který jej poranil, uloží jej na vlhkém místě nebo do chladného listí, protože v takovém případě nebude zánět vážný a brzy ustoupí. Mezitím se nepřítel, který šíp vystřelil, snaží ze všech sil, aby všemi prostředky, které má po ruce, ránu zhoršil. Proto on a jeho přátelé pijí ostré a pálivé šťávy a žvýkají dráždivé listy, protože to jistě přivodí zanícení a podráždění rány. Také pokládají luk do blízkosti ohně, aby rána, kterou přivodil, byla horká, a z téhož důvodu vkládají do ohně hrot šípu, pokud se jim podařilo nalézt jej. Kromě toho zůstává tětíva luku po celou dobu napjatá a občas na ni někdo zadrnká, protože to zraněnému muži působí nervové bolesti a tetanové křeče. „Stále se uznává a tvrdí,“ píše Bacon, „že mazání zbraně, která ránu způsobila, vyhojí samu ránu. Při tomto pokusu podle údajů hodnověrných lidí

¹ Plinius, Nat. hist. XXVIII, 36.

(ačkoliv já sám nejsem dosud zcela nakloněn tomu věřit) si máte povšimnout těchto okolností: za prvé mast, které se k tomu užívá, je vyrobena z různých ingrediencí; nejsilnější z nich, kterou je nejtěžší získat, je mech z lebky nepohřbené mrtvoly a sádlo z kance a medvěda, zabitého při aktu plózení.“ Drahocennou mastí, složenou z těchto i jiných ingrediencí, se nenatírala rána, jak vysvětluje filozof, ale zbraň, a to i když raněný muž byl daleko a o ničem nevěděl. Zmiňuje se též o pokusu, kdy tato mast byla setřena bez vědomí zraněné osoby ze zbraně, načež raněný byl ihned stížen prudkým záchvatem bolesti, která neprestala, dokud zbraň znovu nepotřeli mastí. Navíc „se tvrdí, že když nelze získat původní zbraň, stačí vložit do rány železný nebo dřevěný předmět, této zbrani podobný, aby rána začala znovu krváčet; potřebovali pak tento předmět mastí, poslouží stejně jako původní zbraň“. Léčení tohoto druhu, jež Bacon považoval za hodno své pozornosti, je dosud v módě ve východních hrabstvích Anglie. Tak pokaždé když se někdo v Suffolku sekne srpem nebo kosou, pečlivě pak udržuje nástroj v čistotě a maže jej olejem, aby zabránil zhnisání rány. Když si vrazí do ruky trn nebo, jak se tam říká, pichláč (bush), vyndá jej a natírá olejem nebo sádlem. K doktorovi přišel muž s podebranou rukou, vrazil si do ní trn, když stříhal živý plot. Když mu bylo řečeno, že ruka hnisá, poznamenal: „To by neměla; když jsem ten pichláč vytáhl, namazal jsem ho přece pořádně sádlem.“ Když kůň šlápne na hřebík a poraní si nohu, čeledín v Suffolku vždycky hřebík uschová, vyčistí jej a každý den jej natírá sádlem, aby noha nehnisala. Stejně tak čeled v Cambridgeshiru věří, že když si kůň vrazí do nohy hřebík, musí se ten hřebík mazat sádlem nebo olejem a uložit na bezpečném místě, jinak se kůň neuzdraví. Před několika léty byl na statek povolán zvěrolékař, aby ošetřil koně, který si do krve poranil bok o pant u brány. Když přijel na statek, zjistil, že zraněného koně si nikdo nevěšil, ale že se nějaký muž pokoušel vytáhnout pant z brány, aby jej mohl natřít sádlem a uložit, což mělo podle názoru cambridgeských mudrlantů zvíře uzdravit. Podobně uvažují essexští venkované; když byl někdo pobodán nožem, je pro jeho uzdravení důležité namazat nůž sádlem a položit jej přes postel, na níž raněný leží. V Bavorsku se doporučuje natřít tukem lněný hadřík a převázat jím ostří sekery, kterou jste se řezali, přičemž je třeba dbát, aby sekera ležela ostrím vzhůru. Jak tuk na sekeře vysychá, vaše rána se hojí. Podobně se říká v pohoří Harz, že když se člověk řízně, má natřít nůž nebo nůžky tukem a uložit nástroj do sucha ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého. Jak nůž osychá, rána se hojí. Jiní lidé v Německu však říkají, že se má nůž zabodnout do země někde na vlhkém místě, a jakmile bude rezavět, bude se též rána hojit. V Bavorsku se zase doporučuje, aby se sekera nebo příslušný nástroj potřel krví a dal pod okap.

Tento způsob uvažování, který má takový úspěch u anglických a německých venkovanů, stejně jako u divochů Melanésie a Ameriky, dovedli o krok dál domorodci střední Austrálie; domnívají se, že za určitých okolností se musí blízcí příbuzní zraněného člověka sami natírat tukem, omezovat svou potravu a přizpůsobit své chování i v jiných směrech, aby zajistili jeho uzdravení. Tak například když se některému chlapci hojila rána po obřízce, nesměla jeho matka jíst vačici, určitý druh ještěrky, krajtu a vůbec nic tučného, protože jinak by se chlapcova rána hojila pomaleji. Každý den matka natírá tukem své hole na vyhrabávání kořínků a nespouští je z očí; když jde spát, klade si je těsně k hlavě. Nikdo se jich nesmí dotknout. Každý den si natírá tukem celé tělo, protože i to prý snad pomůže jejimu synovi k uzdra-

vení. Za další zdokonalení této zásady vděčíme vynalézavosti německého rolníka. Říká se, že když si zláme nohu vepř nebo ovce sedláka v bavorském Falcku nebo v Hessensku, ováže sedlák řádně nohu některé židle obvazy a přiloží k ní dlahy. Po několik následujících dnů si na tuto židli nesmí nikdo sednout, ba ani s ní pohnout nebo do ní vrazit; jinak by vepře nebo ovci rozbolela zraněná noha a zdrželo by to léčbu. V tomto posledním případě jsme zjevně už docela opustili oblast kontaktní magie a dostali se do sféry magie homeopatické neboli imitativní; noha židle, která je ošetřována místo nohy zvířecí, není už v žádném vztahu k tomuto tvorů, a obvázáním se pouze napodobí ošetření, které by racionálnější medicína poskytla skutečnému pacientovi.

Předpokládané sympatetické spojení mezi člověkem a zbraní, která jej poranila, je pravděpodobně založeno na myšlence, že krev na zbrani nadále soucítí s krví v jeho těle. Z podobného důvodu Papuánci z ostrova Tumlou u Nové Guineje pečlivě vyhazují do moře krvavé obvazy, kterými byly pokryty jejich rány; bojí se totiž, aby tyto hadry nedostal do rukou nepřítel, který by jim mohl jejich pomocí ublížit. Jednou se přišel k misionářům dát ošetřit muž s ránou v ústech, která neustále krvácela; jeho věrná žena usilovně všechnu tu krev shromažďovala a pak ji odhodila do moře. Třebaže se nám může zdát tato myšlenka přepjatá a nepřirozená, je snad přece jen přijatelnější než víra, že existuje magická sounáležitost mezi osobou a jejími šaty, takže člověk pocítí sám na sobě, když se něco stane jeho šatům, i když bude v té době vzdálen. U kmene Wotjobaluk ve Viktorii se kouzelník někdy zmocní kožešiny z vačice, která patří určitému muži, a opéká ji pomalu na ohni, čímž přivolá na majitele kožešiny chorobu. Jestliže je později ochoten kouzlo zrušit, vrátí kožešinu přátelům nemocného člověka s příkazem vložit ji do vody, „aby se z ní vymyl oheň“. Jakmile ji namočí, trpí pocití osvěžující chlad a pravděpodobně se uzdraví. Na Nových Hebridách, na ostrově Tanna, se muž, který je proti někomu zaujat a přeje si jeho smrt, snaží zmocnit látku, která vsála pot jeho nepřítel. Když se mu to podaří, pečlivě látku potírá listy a větvičkami určitého stromu, pak ji svine a sváže dohromady s větvičkami i listy do smotku podobného salámu a tento smotek pomalu spaluje v ohni. Jak látka hoří, oběť se rozemůže, a když se rozpadne v popel, zemře. Avšak v tomto posledním případě čarování lze předpokládat, že magická sounáležitost neexistuje ani tak mezi člověkem a látkou, jako mezi člověkem a potem, který vyloučilo jeho tělo. V jiných případech téhož druhu se však zdá, že šaty samy o sobě stačí kouzelníkovi dodat moc nad jeho obětí. Když u Theokrita čarodějka rozpouštěla voskovou figuru svého nevěrného milence, aby se stejně tak rozplynul on v lásce k ní, nezapomněla hodit do ohně kousíček jeho pláště, který odložil v jejím domě. V Prusku se říká, že když nemůžete chytit zloděje, je nejlepší zmocnit se kusu oděvu, který snad ztratil na útěku; když do něho budete pořádně bít, zloděj onemocní. Tato víra je hluboce zakořeněna v lidovém povědomí. Před osmdesáti nebo devadesáti lety byl v sousedství Berendu přistížen nějaký muž při krádeži medu. Utekł a nechal na místě svůj kabát. Když uslyšel, že rozhněvaný majitel s jeho ztraceným kabátem špatně nakládá, tak se lekl, že musel ulehnout a nakonec zemřel.

Magické kouzlo může na člověka sympateticky působit nejen pomocí jeho šatů a oddělených částech jeho těla, ale také pomocí otisků, které jeho tělo zanechalo v písku nebo v zemi. Po celém světě je zvláště rozšířena pověra, že poškozením stop

poškodíte i nohy, které je zanechaly. Domorodci v jihovýchodní Austrálii se například domnívají, že mohou člověka zchromit tím, že vloží do jeho stop ostré kousky křemene, skla, kostí nebo uhlíky. Reumatické bolesti se často připisují tomuto původu. Když Howitt spatřil velice chromého muže z kmene Tatungolung, zeptal se ho, co se mu stalo. Řekl: „Nějaký chlap vložil do mé stopy *láhev*.“ Trpěl reumatismem, ale byl přesvědčen, že nějaký nepřítel nalezl jeho stopu a zahrabal na tom místě kus rozbité láhve, jejíž magický účinek se přenesl na jeho nohu.

Podobné praktiky jsou rozšířeny v různých částech Evropy. Tak v Mecklenbursku panuje domněnka, že jestliže zarazíte do něčí stopy hřebík, ten člověk zchromne; někdy se žádá, aby to byl hřebík vytažený z rakve. Podobným způsobem ubližují nepříteli v některých končinách ve Francii. Do Stow v Suffolku prý často chodívala stará žena, která byla čarodějnici. Když šel někdo za ní a zarazil hřebík nebo nůž do její stopy v prachu, žena nemohla učinit ani krok, dokud jej nevytáhla. U jižních Slovanů je zvykem, že děvče vykopá hlínu ze stop muže, kterého miluje, a dá ji do květináče. V něm pak pěstuje měsíček, květinu, která prý nikdy neuvadá. A jak její zlatý kvítek roste, kvete a nikdy neuvadá, tak také láska jejího miláčka bude růst, kvést a nikdy, nikdy neuvadne. Milostné kouzlo tak působí na muže prostřednictvím hlíny, které se dotkla jeho noha. Starý dánský způsob uzavírání smlouvy byl založen na téže myšlence sympatetického spojení mezi mužem a jeho stopami; smluvní strany postříkaly navzájem své stopy vlastní krví a tak si podaly záruku věrnosti. Zdá se, že ve starém Řecku byly podobné pověry běžné, protože lidé věřili, že kůň, který vkročí do vlčí stopy, strne; poučka připisovaná Pýthagorovi zakazovala píchat do lidských stop hřebíkem nebo nožem.

Z téže pověry vycházejí lovci v mnoha částech světa, aby uštvali zvěř. Tak německý lovec zarazí hřebík vytažený z rakve do čerstvé stopy pronásledované zvěře, protože věří, že tak zabrání zvířeti v úniku. Domorodci ve Viktorii vkládali do stop zvířete, které pronásledovali, horké uhlíky. Hotentotští lovci házeli do vzduchu hrst písku, kterou sebrali ze stop šťvané zvěře, ve víře, že díky tomu zvíře padne. Thompsonští Indiáni vkládali do stop raněné laně kouzlo; domnívali se, že je zbytečné, aby zvíře ještě dál toho dne pronásledovali, protože očarované daleko nedorazí a brzy zajde. Podobně vkládali „medicínu“ do stopy první laně nebo medvěda, kterou objevili, odžibwejší Indiáni a věřili, že to brzy přivede zvíře na dohled, dokonce i tehdy, když je vzdálené dva nebo tři dny cesty; toto kouzlo mělo totiž moc sméstnat cestu trávající několik dní do několika hodin. Lovci kmene Ewe v západní Africe bodali do stop lovné zvěře ostře zašpičatělou hůl, aby šťvané zvíře zranili a mohli je dohonit.

Třebaže je stopa nejnápadnějším otiskem těla, jímž může být kouzlo přeneseno na člověka, není přece jen jediným. Domorodci jihovýchodní Austrálie věří, že člověku lze ublížit tím, že se ostré úlomky křemene, skla a podobně zahrabou do jamky vytačené jeho ležícím tělem; magická síla těchto ostrých věcí vstoupí do jeho těla a způsobí ony ostré bolesti, které neznalý Evropan přičítá reumatismu. Nyní pochopíme, proč bylo zásadou pýthagorovců, že když člověk ráno vstává z postele, má zahladit na ložním prádle otisk, který tam zanechalo jeho tělo. Toto pravidlo bylo prostě starým preventivním opatřením proti čárům. Bylo součástí celé sbírky pověrečných naučení, která starověk připisoval Pýthagorovi, ačkoliv je nepochybně znali barbarští praotcové Řeků dávno před tím, než žil tento filozof.

4. Kouzelníkův vzestup

Uzavíráme nyní průzkum obecných zásad sympatetické magie. Příklady, které jsem pro ilustraci uváděl, byly čerpány většinou z toho, čemu můžeme říkat soukromá magie, tedy z magických obřadů a zařikávání provozovaných k prospěchu či ke škodě jednotlivců. Ale v divošské společnosti lze nádavkem běžně najít to, co můžeme nazvat veřejnou magií, čarování provozované ve prospěch celého společenství. A všude tam, kde se konají obřady tohoto druhu ke společnému prospěchu, kouzelník zřejmě přestává být pouhým soukromým provozovatelem a stává se do jisté míry veřejným činitelem. Vznik a rozvoj takovéto třídy funkcionářů má velký význam jak pro politický, tak pro náboženský vývoj společnosti. Předpokládá-li se, že blaho kmene je závislé na provádění těchto magických obřadů, nabývají kouzelníci velkého vlivu a věhlasu a mohou snadno dosáhnout postavení a autority náčelníka nebo krále. Není divu, že toto povolání proto přitahuje některé z nejschopnějších a nejtíživějších mužů kmene, protože jim dává naději na pocty, bohatství a moc, jakou jim těžko může nabídnout kterékoliv jiné povolání. Bystřejší hlavy si uvědomí, jak snadné je klamat slabší bratry a využívat jejich pověřivosti k vlastnímu prospěchu. Ne že by byl kouzelník vždycky darebák a podvodník; často je upřímně přesvědčen, že má skutečně onu čarovnou moc, kterou mu připisuje důvěřivost jeho druhů. Ale čím je chytřejší, tím spíš musí prohlédnout klamy, jež fascinují těžkopádnější hlavy. A tak se nejschopnější příslušníci tohoto oboru musí stávat více či méně vědomými podvodníky; a právě tyto muži se pro svou vyšší schopnost obvykle dostanou na vrchol a dobudou pro sebe postavení největší důstojnosti a všemocné autority. Na dráze profesionálního kouzelníka jsou nastražené četné léčky a zpravidla jenom ten nejchladnokrevnější a nejbystřejší muž je s to mezi nimi bezpečně proklíčkovat. Nezapomínejme, že každý výrok a každé tvrzení, které kouzelník pronese, je nepravdivé; žádný z nich nemůže obstát bez podvodu, ať už vědomého či nevědomého. Proto kouzelník, který je upřímně přesvědčen o svých mimořádných schopnostech, je v mnohem větším nebezpečí než vědomý podvodník, a je mnohem pravděpodobnější, že si svou kariéru pokazí. Počestný kouzelník totiž vždy očekává, že jeho kouzla a zaklínání přinesou očekávaný výsledek; a když selžou – nejen fakticky, jak se to stává vždycky, ale zjevně a katastrofálně, jak se to stává často, je vyveden z míry; nemá, jako jeho darebácký kolega, pohotově věrohodnou výmluvu, zdůvodňující, proč kouzlo selhalo, a dříve než je s to nějakou vymyslet, může dostat po hlavě od svých zklamaných a rozhněvaných chleboďárců.

Výsledkem je, že v tomto stadiu společenského vývoje padá nejvyšší moc obvykle do rukou mužů nejsilnější inteligence, ale zcela bezohledných. Kdybychom mohli položit na jednu misku vah zlo, které způsobili svým darebáctvím, a na druhou prospěch plynoucí z jejich vyšší inteligence, patrně bychom shledali, že dobro převažuje nad zlem. Více škod ve světě patrně napáchali na vysokých místech poctiví hlupáci než inteligentní lumpové. Jakmile chytrý darebák dosáhne výšin své ctižádosti a nemá už žádný další sobecký cíl, může, a to se stává často, dát své schopnosti, své zkušenosti, svou vynalézavost do služeb veřejnosti. Mnozí mužové, kteří byli zcela bez zábran v boji o získání moci, jakmile dosáhli svého cíle, použili této moci ku prospěchu celku, ať už byla založena na bohatství, politické autoritě nebo na čemkoli jiném. Lstivý intrikán, nemilosrdný vítěz na politickém poli, se nakonec může stát moudrým a velkodušným vládcem, za svého života velebeným

a po smrti oplakávaným, obdivovaným a chváleným potomky. Takovými muži, abychom uvedli dva nápadné příklady, byli Julius Caesar a Augustus. Ale hlupák zůstane hlupákem provždy, a čím větší moc má ve svých rukou, tím větší katastrofu patrně způsobí, když jí užije. K největší pohromě v anglických dějinách, k roztržce s Amerikou, by patrně nikdy nedošlo, kdyby Jiří III. nebyl poctivým hlupákem.

Veřejné provozování magie ovlivňuje formování divošské společnosti, neboť vede k soustředování moci v rukou nejschopnějších mužů. Přesunuje rovnováhu moci z mnoha na jednoho, demokracii, či spíše oligarchii stařešin, nahrazuje monarchii; neboť všeobecně vzato divošská společnost není řízena sborem všech dospělých mužů, ale radou starších. Tato změna, bez ohledu na příčiny, jimiž byla vyvolána, a na charakter prvotních panovníků, byla v zásadě velmi prospěšná. Zdá se, že vznik monarchie byl hlavní podmínkou pro vymanění lidstva ze stadia divošství. Žádná lidská bytost není tak spoutaná zvyky a tradicemi jako demokratický divoch; a v důsledku toho není v žádné společenské epoše pokrok tak pomalý a obtížný. Stará představa, že divoch je ze všech lidí nejsvobodnější, je opakem pravdy. Je otrokem, ne snad otrokem viditelného pána, ale minulosti, duchů svých zemřelých předků, kteří ho provázejí od narození až do smrti a vládnou mu železnou rukou. Vytvořili závazný model, nepsaný zákon, jemuž se divoch poddává se slepou bezvýhradnou poslušností. Výjimečně nadaný jedinec má tedy jen velmi malou možnost vyměnit staré zvyky za lepší. Nejschopnější muž je stahován dolů nejslabším a nejhlupečším, který v takové situaci samozřejmě vytváří normu, neboť nemůže jít výš, zatímco ostatní mohou klesat. Tvář takovéto společnosti navenek vyjadřuje uniformní prostřednost, pokud jen vůbec je lidsky možné ve prospěch falešného vnějšího zdání rovnosti potlačit přirozené nerovnosti, existující obrovské rozdíly ve vrozených schopnostech a letoře. Všechno, co pomáhá pozvedat společnost z tohoto nízkého a nehybného stavu věcí, který demagogové a snilkové v pozdější době velebili jako ideální stav, jako Zlatý věk lidstva, všechno, co otvírá dveře talentu a správně rozděluje podíl na moci podle přirozených schopností jednotlivců, to všechno by měl uvítat každý, kdo má na srdci skutečné dobro svých druhů. Jakmile tyto podnětné síly začaly působit – a nikdy je nelze potlačit na věčné časy –, civilizační pokrok nabyl na tempu. Vzestup jednoho muže k nejvyšší moci umožňuje, aby tento muž prosadil během života jedné generace změny, které snad nedokázalo provést mnoho generací předtím; a jestliže to je, jak se často stává, muž mimořádného intelektu a energie, rád se chopí příležitosti. Při rozbíjení řetězu zvyků, které na divochovi tak těžce leží, mohou být užitečné dokonce i tyranovy vrtochy a rozmary. A jakmile přestane být kmen ovládán bázlivými a nejednotnými radami starších a podrobí se vedení jedné silné a rozhodné hlavy, začnou se ho sousedé obávat; kmen se začne vzmáhat a rozšiřovat, a to v raném historickém období často velmi napomáhá společenskému, výrobnímu a intelektuálnímu pokroku. Rozšiřováním své moci, částečně silou zbraní a částečně dobrovolným poddanstvím slabších kmenů, získává společenství brzy bohatství a otroky, může osvobodit některé třídy od věčného boje za holou existenci, a tím poskytuje příležitost věnovat se onomu nezištnému nabývání vědomostí, které je nejvznešenějším a nejmocnějším nástrojem v boji o zlepšení lidského údělu.

Intelektuální pokrok, který se projevuje růstem umění a vědy a šířením liberálnějších názorů, nemůžeme oddělit od výrobního a ekonomického pokroku, přičemž

tomuto pokroku se dostává mohutných podnětů z výbojů a ovládnutí sousedů. Ne-
ní náhodou, že nejbouřlivější myšlenkový kvas obvykle následoval těsně po vítěz-
ství a že velké dobytelské rasy světa vykonaly zpravidla nejvíce pro pokrok
a rozšíření civilizace tím, že v čase míru hojily rány způsobené válkou. Dokazuje to
příklad Babylóňanů, Řeků, Římanů či Arabů v minulosti: a možná že se ještě doži-
jeme podobného vzestupu v Japonsku. A budeme-li sledovat proud historie k jejím
pramenům, shledáme, že není náhodou ani to, že první velké kroky k civilizaci lidé
udělali za despoticých a teokratických vlád, jaké byly v Egyptě, Babylónu a Peru,
kde nejvyšší vládce žádal a dostávalo se mu otrocké poslušnosti poddaných v dvojí
podobě, jakožto králi a jakožto bohu. Nepřeháníme patrně, když řekneme, že v oně
rané epoše byl despotismus nejlepším přítelem lidstva a – třebaže to zní paradox-
ně – také svobody. Neboť koneckonců svobody v nejlepším slova smyslu – svobo-
dy myslet vlastní hlavou a formovat vlastní osud – je víc pod vládou toho nejabsol-
utnějšího despotismu, pod vládou utlačovatelské tyranie než ve zdánlivé volnosti
divošského života, kde je osud jednotlivce od kolébky až do hrobu formován
v železném mlýnu zděděných zvyklostí.

A proto veřejné provozování magie jako jedna z cest, po níž dospěli nejschop-
nější mužové k nejvyšší moci, přispělo k osvobození lidstva z otročení tradicím
a pozdvihlo je k volnějšímu, svobodnějšímu životu s širšími horizonty. To není ma-
lá služba lidstvu. A když si dále uvědomíme, že v jiném směru magie razila cestu
vědě, musíme připustit, že způsobilo-li černé umění mnoho zla, bylo také zdrojem
dobrého; a že je-li dítětem omylu, stalo se přesto matkou svobody a pravdy.

Příklady uvedené v minulé kapitole snad postačí pro ilustraci základních prin-
cipů sympatetické magie v obou odvětvích, která jsme nazvali homeopatické a kon-
taktní. Na některých uvedených příkladech jsme viděli, že lidé věří v zásah duchů
a že se pokoušejí získat jejich přízeň modlitbou a obětí. Avšak tyto případy jsou
vcelku ojedinělé; ukazují na magii zabarvenou a smíšenou s náboženstvím. Sympa-
tetická magie ve své čisté, nefalšované podobě vychází z předpokladu, že v přírodě
jedna událost vyplývá nevyhnutelně a neměnně z události jiné, a to bez zásahu ja-
kéhokoliv duchovního nebo osobního činitele. Její základní koncepce je tudíž totož-
ná s koncepcí moderní vědy. V základu celého systému je implicitní víra, avšak ví-
ra skutečná a pevná, v řád a jednotu přírody. Kouzelník nepochybuje, že stejné
příčiny přivodí vždy stejné následky, že vykonání správného obrádu, doprovázené
vhodným zařikáním, nevyhnutelně povede k požadovanému výsledku, pokud se
ovšem jeho zaklínání nezkříží s mocnějším čarováním jiného kouzelníka, který je
zmaří. Nenaléhá prosbami na žádnou vyšší moc; nedožaduje se přízně nějaké ne-
stálé a vrtošivé bytosti. Nepokořuje se před žádným hrozným božstvem. Jeho moc,
třebaže je v jeho očích veliká, není libovolná a neomezená. Může ji užívat jen tak
dlouho, dokud se řádně podřizuje pravidlům svého umění anebo tomu, co můžeme
nazývat přírodními zákony, jak on je chápe. Zanedbat tato pravidla, porušit tyto zá-
kony třeba jen v maličkosti znamená přivolat na svou hlavu neúspěch, a nešikovný
praktik dokonce sám sebe vystavuje nejvyššímu nebezpečí. Jestliže si kouzelník dělá
nárok na moc nad přírodou, pak je to moc předem konstituovaná, dosahem přísně
vymezená a vykonávaná v souladu se starými zvyklostmi. Vidíme, že mezi magickou
a vědeckou koncepcí světa je těsná analogie. V obou případech se vychází z naprosto
pravidelné a spolehlivé následnosti jevů, určené neměnnými zákony, jejichž půso-
bení lze předpovídat a přesně odhadnout; v přírodě není místo pro prvky rozmaru,
osudu a náhody. Magie i věda otevírají zdánlivě nekonečnou perspektivu možností
tomu, kdo zná příčiny věcí a je s to dosáhnout k tajemným impulsům, které uvádějí
do pohybu obrovský a složitý mechanismus světa. Odtud pramení ta silná přitažli-
vost, kterou působila na lidskou mysl magie stejně jako věda; odtud vycházejí ty
mocné podněty obou ke snahám o vědění. Unaveného hledače, poutníka s bolavými
nohama vábí přes pustiny zklamání z přítomnosti svými nekonečnými přísliby krás-
né budoucnosti. Vyvádějí ho na vrchol vysokánské hory a za temnými mraky
a mlhami, které se válejí u jeho nohou, mu ukazují vidinu nebeského města, města
vzdáleného, ale zářícího nadpozemským leskem, města koupajícího se ve světle snů.

Osudová chyba magie nespočívá v obecném uznávání zákonité následnosti udá-
lostí, ale v naprosto špatné interpretaci podstaty oněch zvláštních zákonů, které tuto
následnost řídí. Když analyzujeme různé případy sympatetické magie, s nimiž jsme
se v přehledu seznámili na předchozích stránkách a které můžeme považovat za
typické, zjistíme, jak jsem již naznačil, že všechny jsou chybnou aplikací jednoho
ze dvou velkých základních zákonů myšlení, totiž asociace představ na základě

Legendární světové
získala o
u čtenářs
tři čtvrtě
zpracová
Tato stud
etnograf
i soudob
obraz ma
orální sl
celého o
a kultury
materiál
v magi
tabuizov
a předm
ohně, ko
lidskou
Působiv
svých za
obrovsk
antiky,
etnogra
další po
uzavřen
exotick
ratolest
a ovliv
religion
folklor
psycho
převáž
Fjážer
přilís p
byl vze
bylá té
překla
zařítit
japani